

EUACSI EUROPEAN UNION
ANTI-CORRUPTION
INITIATIVE

Фінансується
Європейським Союзом

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 2023: ПОГЛЯД ТА ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ

*Звіт за результатами експертного опитування щодо
оцінки рівня корупції в Україні*

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 2023: ПОГЛЯД ТА ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ – Київ, 2024.

Цей Звіт підготовлено за результатами соціологічного дослідження за Методикою експертного опитування щодо оцінки рівня корупції в Україні, затвердженого наказом Національного агентства з питань запобігання корупції. Опитування проводила на початку 2024 р. соціологічна компанія Info Sapiens за підтримки НАЗК. Інтерпретацію результатів соціологічного дослідження та підготовку цього звіту здійснила команда дослідників Info Sapiens.

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ

Ця публікація була підготовлена на запит Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) за фінансової підтримки Антикорупційної Ініціативи Європейського Союзу в Україні (EUACI). EUACI фінансується ЄС і співфінансується та впроваджується Міністерством закордонних справ Данії. Погляди, висновки та рекомендації, представлені у Звіті, належать авторам і не обов'язково відображають позицію EUACI, Європейського Союзу, Міністерства закордонних справ Данії чи НАЗК.

EUACI

EUROPEAN UNION
ANTI-CORRUPTION
INITIATIVE

Ця програма фінансується Європейським Союзом та співфінансується і впроваджується Міністерством закордонних справ Данії

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
РЕЗЮМЕ.....	5
ВСТУП.....	7
Передумови.....	7
Методологія.....	8
РОЗДІЛ 1. СПРИЙНЯТТЯ ЗМІН РІВНЯ ТА ПОШИРЕНOSTІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В ЦІЛОМУ ТА В ОКРЕМИХ СФЕРАХ.....	11
1.1. Оцінка типів корупції як проблеми для України.....	11
1.2. Сприйняття поширеності та зміни рівня корупції в Україні	12
1.3. Оцінки поширеності корупції у сферах.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	22
2.1. Відповідальність за подолання корупції	22
2.2. Ефективність (результативність) державної антикорупційної політики та антикорупційної діяльності державних органів	23
2.3. Незалежність діяльності антикорупційних органів.....	27
2.4. Пріоритети антикорупційної політики	29
2.5. Події, пов'язані з корупцією, що справили враження на експертів.....	31
ДОДАТОК 1. ПЕРЕЛІК СФЕР ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ПОШИРЕНOSTІ КОРУПЦІЇ.....	32
ДОДАТОК 2. АНАЛІЗ КОМЕНТАРІВ ЕКСПЕРТІВ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАКТИКИ У СФЕРАХ	35
ДОДАТОК 3. ПЕРЕЛІК ЕКСПЕРТІВ, ЯКІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ.....	54

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРМА – Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

ВРУ – Верховна Рада України

ДБР – Державне бюро розслідувань

ДП – державне підприємство

ЄС – Європейський Союз

КП – комунальне підприємство

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

ОДА – обласна державна адміністрація

ООН – Організація Об'єднаних Націй

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СБУ – Служба безпеки України

ФОП – фізична особа – підприємець

ЦНАП – центр надання адміністративних послуг

ЦООВ – центральний орган виконавчої влади

ЕУАСІ – Антикорупційна Ініціатива Європейського Союзу в Україні

РЕЗЮМЕ

На початку 2024 року соціологічною компанією Info Sapiens за підтримки НАЗК було проведене експертне опитування щодо оцінки рівня корупції в Україні з метою отримання оцінок представників антикорупційного експертного сектору України щодо змін рівня та поширеності корупції в державі та визначених сферах, реалізації державної антикорупційної політики.

Результати зрізу думок фахівців, які є достатньо обізнаними з питань формування, реалізації та аналізу антикорупційної політики, можуть надати достатньо релевантну оцінку стану ситуації з корупцією в Україні та мають бути використані надалі при впровадженні антикорупційних загальнодержавних та галузевих реформ.

У рамках дослідження було важливим також отримати паралельний експертний погляд щодо загальних показників сприйняття корупції станом на кінець 2023 року (рівень поширеності, динаміка змін рівня корупції, оцінка діяльності антикорупційних інституцій), за якими згідно з результатами стандартного опитування щодо корупції в Україні (репрезентативні опитування населення та представників бізнесу) було отримано досить категорично песимістичні оцінки.

Основні результати дослідження

- **Політична корупція на найвищому рівні** (наприклад, в Уряді чи у Верховній Раді України) є найбільш серйозною проблемою для України – це визнає **86%** експертів, про серйозність проблеми корупції в бізнесі зазначили 80% опитаних; повсякденної побутової корупції – 43%.

- Більше ніж половина представників антикорупційного середовища визнають суттєву **поширеність корупції** (дуже або дещо поширена) – **65%**, значення Індексу сприйняття поширеності корупції в Україні (за 5-бальною шкалою) становить **3,86**.

При цьому представники публічних інституцій, які займаються формуванням та/або реалізацією антикорупційної політики та здійснюють правосуддя («практики»), схильні вказувати на **дуже поширену** корупцію (**27%** проти 18% у представників недержавного аналітичного антикорупційного сектору теоретиків).

Антикорупційні експерти *сприймають поширеність корупції* в державі станом на кінець 2023 року *не так песимістично*, як респонденти стандартного опитування (65% проти 88% (населення) та 81% (бізнес)), проведеного у кінці 2023 року.

- Щодо оцінки динаміки **рівня корупції**, то думки експертів розділилися порівну між тими, хто бачить зростання чи зменшення її рівня: **30%** експертів вважають, що він **зріс**, стільки ж – **знизився**, ще 36% – не змінився.

Також *оцінки експертів щодо зміни рівня корупції в Україні у 2023 році суттєво відрізняються від оцінок населення та бізнесу*: якщо про зростання рівня корупції говорять 30% представників антикорупційного сектору, то таких серед *підприємців* – 46%, а серед *населення* – вдвічі більше (61%).

- На думку більшості експертів (**54%**), тенденції, що розвиваються в Україні, дають змогу припустити **очікування зниження рівня корупції**.

- У рамках дослідження було розраховано **Індекс сприйняття поширеності корупції у сферах** (за 5-бальною шкалою) та сформовано загальний рейтинг 35 сфер щодо рівня поширеності корупції. За оцінками представників експертного антикорупційного сектору до **10 сфер** з найвищим рівнем поширеності корупції ввійшли такі сфери:

- ✓ Митниця (для суб'єктів господарювання) – **4,23**;
 - ✓ Військова сфера (*використання та розпорядження нерухомим майном і землями, паливно-мастильними матеріалами тощо; питання призову, просування військовослужбовців по службі, забезпечення їх житлом*) – **4,16**;
 - ✓ Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення – **4,15**;
 - ✓ Архітектурно-будівельний контроль – **4,06**;
 - ✓ Надання дозволів та видобування корисних копалин – **4,05**;
 - ✓ Лісове господарство – **4,04**;
 - ✓ Публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю – **4,04**;
 - ✓ Судова система (*у т.ч., виконання судових рішень*) – **4,02**;
 - ✓ Земельні відносини, землеустрій – **4**;
 - ✓ Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проектів – **3,94**.
- За оцінками експертів рейтинг **відповідальних за подолання корупції** органів / інституцій очолили **НАБУ** (відзначили **44%** опитаних), **Президент України / його Офіс** (**43%**) та **НАЗК** (**35%**).
 - Загалом **31%** експертів вважають, що державна антикорупційна політика за останні два роки була **дуже або дещо ефективною**, про неефективність політики зазначили 19% опитаних.
 - **Більшість експертів** вважають **ефективною** (дуже або дещо) діяльність таких антикорупційних інституцій: **ВАКС – 59%, НАБУ – 67%, НАЗК – 64%, САП – 54%**.
 - Про **незалежність діяльності** цих органів (*відсутність втручання в їх діяльність та/або тиск на них з боку окремих владних інституцій чи їхніх представників, політиків або представників бізнесу*) зазначили також понад половину експертів: **67%** відзначили, що діяльність **ВАКС** є повністю або переважно незалежною, для **НАЗК** та **НАБУ** цей показник становить **62%**, для САП – **55%**.
- Представники антикорупційного експертного середовища загалом чітко виокремлюють **найбільш ефективні пріоритети антикорупційної політики для зменшення рівня корупції в Україні**:
 - ✓ забезпечення **невідворотності відповідальності** за корупцію (зауважили **47%** опитаних);
 - ✓ реформування **правосуддя** (**47%**);
 - ✓ забезпечення **автоматизації процедур** надання державних послуг та регулювання діяльності бізнесу (**45%**).

ВСТУП

Передумови

Необхідність розробки та запровадження спеціального інструментарію як базового елементу системи оцінювання рівня корупції зумовлена сучасними вимогами до механізмів розробки та реалізації державної антикорупційної політики, що сформульовані, зокрема, в Конвенції ООН проти корупції (2003).

У ст. 61 Конвенції йдеться про те, що кожна Держава-учасниця, консультуючись з експертами, розглядає можливість проведення аналізу тенденцій корупції на своїй території, а також умов, в яких здійснюються корупційні злочини. З метою розроблення (наскільки це можливо) загальних визначень, стандартів і методологій розглядають можливість розширення статистичних даних, аналітичних знань про корупцію та інформації, у тому числі про оптимальні види практик у справі запобігання корупції й боротьби з нею, та обміну ними через посередництво міжнародних і регіональних організацій. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість здійснення контролю за своєю політикою і за практичними заходами боротьби з корупцією, а також проведення оцінки їхньої ефективності й дієвості¹. Конкретизація цих положень міститься в рекомендаціях міжнародних моніторингових організацій, які впроваджені також і в українське антикорупційне законодавство.

Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції»² Національне агентство має забезпечити організацію проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції в Україні.

Концепція організації проведення Національним агентством соціологічних досліджень передбачає такі відносно самостійні, але взаємопов'язані між собою етапи:

1. Експертне опитування;
2. Репрезентативне опитування населення України та репрезентативне опитування представників бізнесу;
3. Окремі сферальні (кластерні) опитування.

Репрезентативні опитування населення та бізнесу було проведено п'ять разів у 2017–2023 роках (у т.ч., у 2021–2023 роках за Методикою стандартного опитування щодо корупції в Україні, затвердженою НАЗК), а їхні результати були опубліковані³. Такі опитування надають можливість отримати дані щодо показників сприйняття корупції зазначеними групами респондентів, їхніх оцінок антикорупційної діяльності державних органів, дослідити корупційний досвід населення та представників бізнесу загалом і в окремих пріоритетних сферах щодо запобігання та протидії корупції в Україні (визначених, у т.ч., за результатами пілотного експертного опитування, яке було проведене Національним агентством у 2021 році).

Відповідно, експертні опитування (опитування представників антикорупційного середовища) спрямовані насамперед на визначення сфер із найбільшим рівнем поширеності корупції, де стан та динаміка корупції має стати об'єктом для подальшого більш глибокого вивчення. Результати експертного опитування мають слугувати орієнтиром для вибору подальших

¹ Конвенція ООН проти корупції // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#o519

² Закон України «Про запобігання корупції» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n159>

³ Дослідження НАЗК // Офіційний вебсайт НАЗК – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-nazk/>

інструментів дослідження корупції у визначених сферах. Також експертне опитування є зрізом думок представників антикорупційного середовища за показниками сприйняття корупції та оцінкою державної антикорупційної політики.

Відповідно до вищенаведеного концептуального підходу проведення Національним агентством соціологічних досліджень головною умовою можливості використання результатів різних (за спрямованістю та охопленням респондентів) видів соціологічних опитувань при аналізі поширеності корупції в Україні та ефективності державної антикорупційної політики, збереження взаємопов'язаності між собою таких опитувань є необхідність періодичного отримання даних за результатами опитування антикорупційних експертів.

Результати зрізу думок фахівців, які є достатньо обізнаними з питань формування, реалізації та аналізу антикорупційної політики, мають надавати достатньо релевантну оцінку сприйняття стану ситуації з корупцією в Україні та можуть зумовлювати необхідність перегляду (оновлення, коригування) переліку пріоритетних сфер для інших досліджень.

Методологія

Метою експертного опитування є отримання інформації, яка містить оцінки антикорупційного середовища України щодо змін рівня та поширеності корупції в державі та визначених сферах, реалізації державної антикорупційної політики.

Основними завданнями дослідження є:

- формування загального рейтингу сфер щодо рівня поширеності корупції;
- визначення експертних оцінок за базовими показниками сприйняття корупції в Україні (щодо поширеності корупції в державі, серйозності проблеми корупції з урахуванням її різних типів, зміни рівня корупції тощо);
- визначення експертних оцінок / думок щодо ефективності антикорупційної політики держави (у т.ч., щодо діяльності державних органів) та її пріоритетів;
- отримання даних за певними показниками для їх подальшого порівняння з результатами стандартного опитування щодо корупції в Україні (репрезентативні опитування населення та представників бізнесу).

Вибірка експертів складається з двох основних категорій, які були умовно названі «теоретиками» та «практиками» задля простішого сприйняття в рамках дослідження.

- «теоретики» – науковці, аналітики та незалежні експерти (у т.ч., представники вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, аналітичних центрів), які займаються вивченням явища корупції та її форм, теорії та практики запобігання і протидії корупції, пошуком способів удосконалення антикорупційного і пов'язаного з ним законодавства, практики його застосування, а також представники громадських об'єднань, міжнародних організацій, донорів, які протягом останніх двох років надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції, засобів масової інформації, міжнародні експерти, незалежні громадські активісти, які опікуються проблемою корупції в Україні;
- «практики» – представники публічних інституцій, які на загальнодержавному та/або місцевому рівні займаються формуванням та/або реалізацією антикорупційної політики, а також здійснюють досудове розслідування та правосуддя у справах про корупційні та

пов'язані з корупцією правопорушення (НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, АРМА, ВАКС, інших державних органів або органів місцевого самоврядування, у т.ч. уповноважені особи з питань запобігання та виявлення корупції).

Опитування проводилося методом самозаповнення онлайн-анкети, яку поширювали серед респондентів Info Sapiens та НАЗК. В окремих випадках, у разі згоди респондента, було використано телефонне опитування експертів за такою ж анкетною – у цьому випадку дані вводив інтерв'юер зі слів респондента. Період проведення польового етапу (збору даних) – з 20 грудня 2023 р. по 10 березня 2024 р.

Загальна кількість опитаних експертів – 284 особи. Оскільки генеральна сукупність експертного середовища є обмеженою та важкодосяжною, було неможливим витримати ідеальні параметри вибіркової сукупності. З метою балансування вибірки та можливості проводити порівнювані дослідження в подальшому вибірка була зважена за погодженими параметрами так, щоб частка «теоретиків» та «практиків» становила 50:50 і не було домінування відповідей окремих підкатегорій респондентів.

Табл. 0.1. Структура експертної вибірки

Категорія / підкатегорія		Незважені дані		Зважені дані	
		Кількість*	Відсоток	Кількість	Відсоток
«Теоретики»	аналітики, незалежні експерти / активісти, представники ГО	60	21,1%	65	32,5%
	медіа	9	3,2%	10	5,0%
	міжнародні організації / експерти	10	3,5%	10	5,0%
	науковці	12	4,2%	15	7,5%
	Загалом «теоретики»	91	32,0%	100	50,0%
«Практики»	антикорупційні органи ¹	65	22,9%	40	20,0%
	судова влада	16	5,6%	10	5,0%
	ВРУ	4	1,4%	5	2,5%
	міністерства та інші ЦООВ	59	20,8%	25	12,5%
	ОДА	28	9,9%	10	5,0%
	обласні ради	21	7,4%	10	5,0%
	Загалом «практики»	193	68,0%	100	50,0%
Загалом експерти		284	100%	200	100,0%

* – кількість експертів за категорією / підкатегорією

На відміну від стандартного опитування щодо корупції в Україні, де визначення терміна «корупція» надавалося респондентам після вступних запитань щодо оцінки важливості проблем, різних типів корупції як проблеми та самооцінки їх обізнаності щодо цього явища, експертам воно пропонувалося на початку опитування, враховуючи їхній очікуваний достатній рівень обізнаності. Надання цієї інформації на початку дослідження має формувати спільну рамку розуміння терміна «корупція» і можливості узагальнення відповідей окремих респондентів:

¹ У цьому дослідженні до «антикорупційних органів» віднесені представники НАЗК, НАБУ, Національної поліції України, органів прокуратури (Офіс Генерального прокурора) та АРМА.

Офіційне визначення терміна «корупція», що міститься у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», є досить складним і передбачає низку форм неправомірної поведінки людини.

Для того щоб надалі мати можливість коректно використовувати результати експертного опитування разом із результатами загальнонаціонального опитування, в обох цих опитуваннях ми будемо використовувати однаковий і дещо спрощений підхід до тлумачення цього явища. Зокрема, ми виходитимемо з того, що одним з учасників корупційних практик завжди є публічний службовець (посадова особа органу державної влади / органу місцевого самоврядування) або службова особа підприємства (організації).

З огляду на зазначене у цьому дослідженні під «корупцією» пропонується розуміти:

*1) **зловживання** публічним службовцем (державним службовцем або службовцем органів місцевого самоврядування) або службовими особами підприємств (організацій) своїми службовими повноваженнями з метою одержання хабаря (неправомірної вигоди);*

*2) **надання хабаря (неправомірної вигоди)** публічному службовцю (державному службовцю або службовцю органів місцевого самоврядування) або службовій особі підприємств (організацій) з метою схилити його до зловживання своїми службовими повноваженнями.*

*Таким чином, **корупція** завжди пов'язана з **неправомірною вигодою** (гроші, інше майно, переваги, пільги, послуги тощо), яку **публічний службовець або службова особа підприємств (організацій)** фактично отримує чи намагається отримати як плату за **зловживання своїми службовими повноваженнями чи пов'язаними з ними можливостями**.*

Анкета була структурованою, однак, зважаючи на експертний формат, туди були додані відкриті запитання та можливість надання розгорнутих коментарів. Респондентам гарантувалася конфіденційність щодо їхніх відповідей та зазначалося, що результати опитування будуть використані тільки в узагальненому вигляді. Водночас щодо публікації даних респондентів (прізвище, власне ім'я, по батькові та місце роботи) про їхню участь у цьому опитуванні, вони мали надати згоду безпосередньо в анкеті – перелік таких експертів наведений у додатку 3.

РОЗДІЛ 1. СПРИЙНЯТТЯ ЗМІН РІВНЯ ТА ПОШИРЕНОСТІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В ЦІЛОМУ ТА В ОКРЕМИХ СФЕРАХ

1.1. Оцінка типів корупції як проблеми для України

Політична корупція є найсерйознішою проблемою для України за оцінками «практиків» та «теоретиків»: її серйозність визнає **86%** опитаних експертів. «Практики» схильні вважати її більш серйозною проблемою (63% вважають дуже серйозною), ніж «теоретики» (57%), але загалом «теоретики» вбачають дещо більшу загрозу від політичної корупції (88% вважають її дуже або радше серйозною), ніж «практики» (84%).

Корупція в бізнесі посідає друге місце (**80%** загалом експертів вважають її дуже або радше серйозною), а так звана **повсякденна побутова корупція** – останнє місце за ступенем оцінки серйозності проблеми (**43%** відповідно). Однак повсякденну корупцію 25% «практиків» вважають дуже серйозною, що контрастує з «теоретиками» – 5%.

Необхідно зазначити, що всі типи корупції вважають дуже серйозною проблемою більшість експертів з публічних інституцій, які займаються формуванням та/або реалізацією антикорупційної політики («практики»), порівняно з представниками недержавного аналітичного антикорупційного сектору.

Рис. 1.1. Серйозність різних типів корупції для України¹

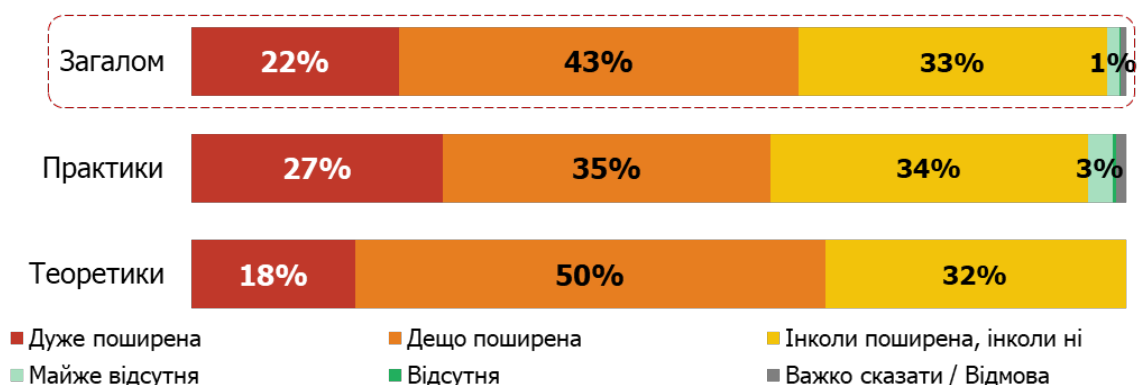
¹ Питання: «Наскільки серйозною проблемою для України Ви вважаєте такі типи корупції?»

1.2. Сприйняття поширеності та зміни рівня корупції в Україні

Сприйняття поширеності корупції в Україні загалом

Понад половину представників антикорупційного середовища визнають суттєву поширеність корупції (дуже або дещо поширена) – **65%**. При цьому «практики» схильні вказувати на **дуже поширену** корупцію (**27%** проти 18% у теоретиків), а «теоретики» частіше відповідають, що це явище переважно є дещо поширеним (50% проти 35% серед «практиків»).

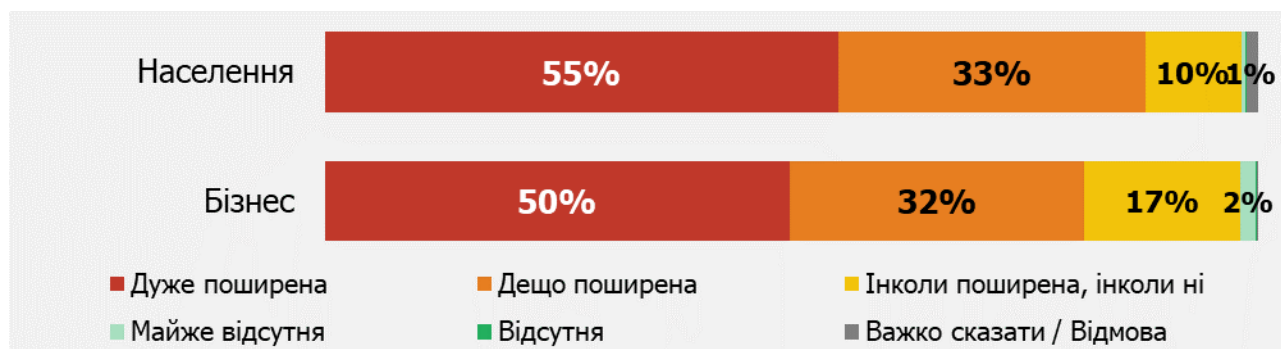
Рис. 1.2. Поширеність корупції в Україні¹

Такі оцінки експертів доцільно порівняти з результатами опитувань представників *населення та бізнесу* (в рамках стандартного опитування щодо корупції в Україні – 2023) за таким же питанням. Як випливає з рис. 1.2 та 1.3, *експерти*, які як категорія є достатньо обізнаними з питань запобігання та протидії корупції в державі, *сприймають поширеність* цього явища в державі станом на кінець 2023 року *не так песимістично*, як респонденти загальнонаціонального опитування – **65%** проти 88% (*населення*) та 81% (*бізнес*) опитаних.

Довідково: результати стандартного опитування щодо корупції в Україні – 2023

Рис. 1.3. Поширеність корупції в Україні (оцінки населення та бізнесу)

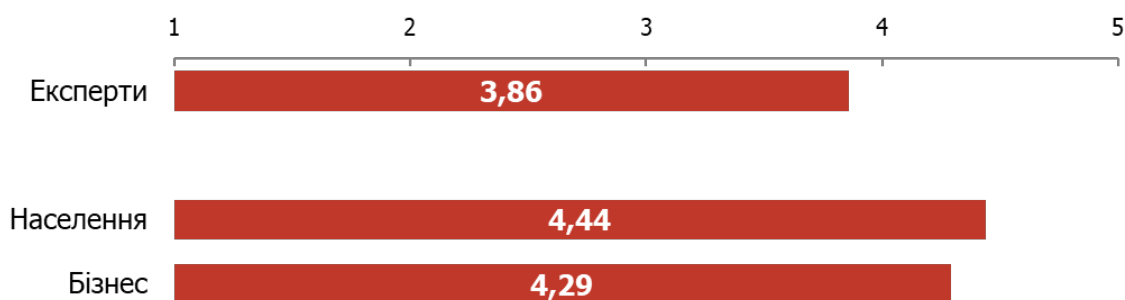
У дослідженні також було розраховано **Індекс сприйняття поширеності корупції** за 5-бальною шкалою² за результатами відповіді експертів стосовно сприйняття поширеності корупції в Україні загалом та в окремих сферах. Нижче за результатами експертних оцінок

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в Україні загалом?»

² 5-бальна шкала відповідей про поширеність корупції у зазначених питаннях виглядала таким чином: «5» – дуже поширена, «4» – дещо поширена, «3» – інколи поширена, інколи ні, «2» – майже відсутня, «1» – відсутня. Індекс поширеності є середнім арифметичним оцінок експертів, які надали відповіді за цією шкалою (варіант «Важко сказати / Відмова» при розрахунку не враховувався). Спочатку респондентів просили оцінити поширеність корупції в різних сферах, а потім питали про поширеність корупції загалом.

наведено значення *Індексу сприйняття поширеності корупції в Україні загалом* порівняно зі значеннями цього ж показника за результатами оцінок населення та бізнесу в рамках стандартного опитування щодо корупції – 2023.

Рис. 1.4. Індекс сприйняття поширеності корупції в Україні

Показник Індексу сприйняття поширеності корупції серед *експертів (3,86)* суттєво нижчий, ніж серед *населення (4,44)* та *бізнесу (4,29)*. Таким чином, спостерігається тенденція, що більш компетентні респонденти менш песимістично сприймають розповсюдженість корупційних практик, однак всі три досліджувані цільові аудиторії схильні стверджувати поширеність корупції в Україні, ніж її відсутність.

Сприйняття зміни рівня корупції в Україні

Думки щодо тенденцій у *рівні корупції* розділилися порівну між тими, хто бачить зростання чи зменшення її рівня: **30%** загалом експертів вважають що він дуже або скоріше *зріс*, 30% – дуже або скоріше *знизився*, ще 36% – не змінився. При цьому «практики» схильні давати більш полярні відповіді, тоді як «теоретики» схильні бачити менше змін в рівні корупції (41% вибрали варіант «не змінився»).

Рис. 1.5. Оцінка змін у рівні корупції в Україні за останні 12 місяців¹

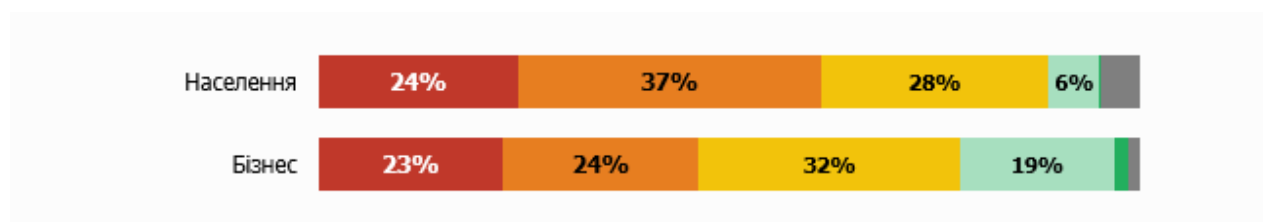
Також оцінки *експертів* щодо зміни рівня корупції в Україні у 2023 році суттєво відрізняються від оцінок *населення* та *бізнесу* (рис. 1.6) за результатами стандартного опитування: якщо про *зростання* рівня корупції говорять 30% представників антикорупційного сектору, то таких серед підприємців – 47%, а серед населення – суттєво більше (61%).

¹ Питання: «На Вашу думку, як змінився рівень корупції в Україні за останні 12 місяців?»

Саме оцінки антикорупційних *експертів* можна вважати *більш реалістичними* стосовно оцінки в цілому ситуації з корупцією в Україні, враховуючи їх фаховість, досвід, залученість в питання протидії цьому явищу та обізнаність щодо наявності корупційних практик та ризиків у багатьох сферах суспільного життя та реалізації різних галузевих політик, позаяк населення оцінює поширеність корупції не так із власного досвіду, як із повідомлень, суджень і оцінок, які поширюються у суспільному дискурсі, а власний корупційний досвід респондентів належить лише до царини побутової корупції (для населення) або корупції в бізнесі (для підприємців).

Довідково: результати стандартного опитування щодо корупції в Україні-2023

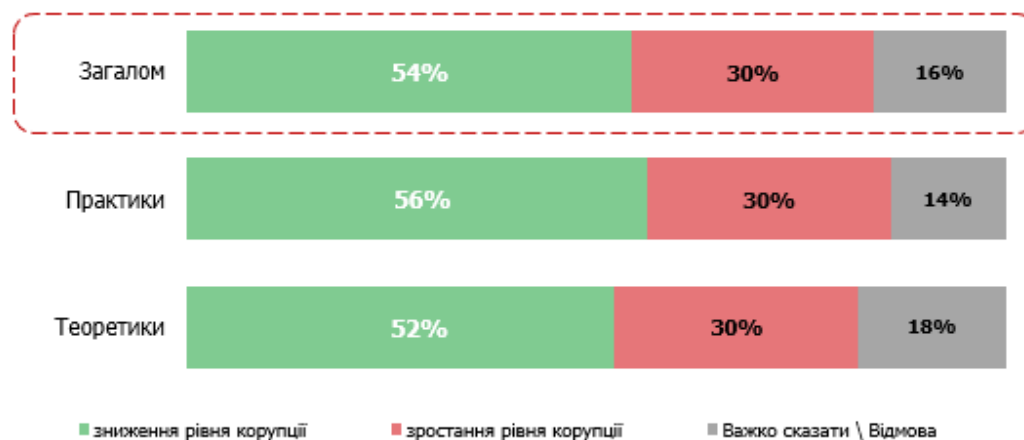
Рис. 1.6. Оцінка змін у рівні корупції в Україні (населення та бізнес)

Очікування змін щодо рівня корупції в Україні

При цьому більшість як «практиків», так і «теоретиків» оптимістичні щодо динаміки рівня корупції та **очікують її зниження – 54%** серед експертів загалом, тоді як песимістично налаштовані близько третини респондентів (30%).

Рис. 1.7. Очікування на основі поточних тенденцій щодо зміни рівня корупції¹

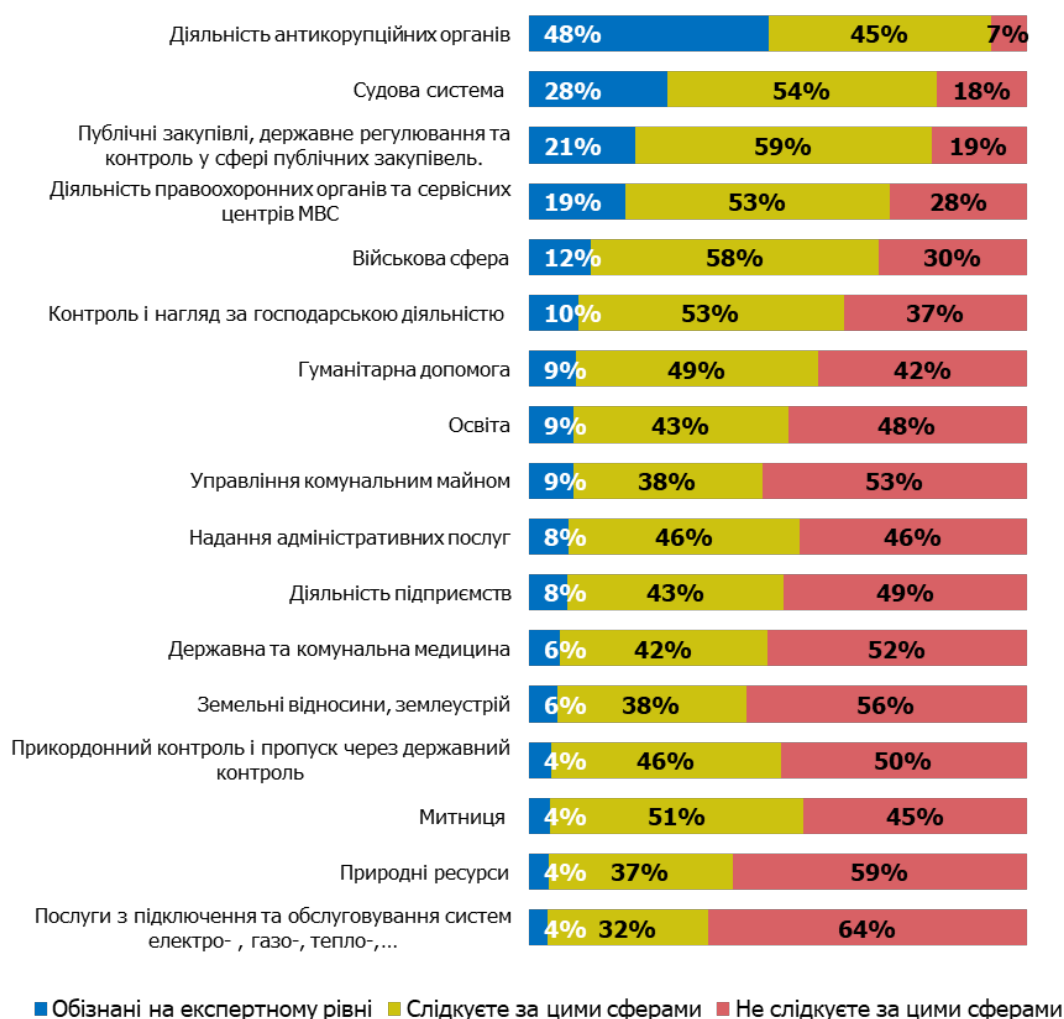
¹ Питання: «Тенденції, що розвиваються в Україні, дозволяють припустити очікування...?» (зниження / зростання рівня корупції)

1.3. Оцінки поширеності корупції у сферах

Обізнаність експертів зі сферами

Перед визначенням експертами рівня поширеності корупції в окремих сферах досліджується **самооцінка їх обізнаності** щодо груп сфер (зокрема, на предмет обізнаності щодо наявності корупційних практик, ризиків та рівня поширення корупції у певній сфері та/або залученості до аналізу / діяльності у цій сфері). Експерти могли обрати один з трьох рівнів обізнаності: (1) *обізнані на експертному рівні*; (2) *слідкують за сферами*; (3) *не слідкують за сферами*. Такий показник дає змогу виділити респондентів, які обізнані з групами сфер на експертному рівні або слідкують за ними; він може бути додатково використаний для аналізу експертних оцінок та в цілому як характеристика якості проведеного опитування.

Рис. 1.8. Обізнаність щодо груп сфер на предмет наявності корупційних практик, ризиків та рівня поширення корупції¹

Для респондентів, які зазначили, що з певними групами сфер *обізнані на експертному рівні*, була можливість *прокоментувати свою оцінку рівня поширеності корупції у відповідних сферах*, що входять до групи сфер (наприклад, назвати найбільш поширені корупційні практики у

¹ Питання: «Оцініть, будь ласка, наскільки Ви обізнані щодо таких груп сфер, зокрема на предмет наявності корупційних практик, ризиків та рівня поширення корупції у певній сфері та/або проводите аналіз/діяльність у цій сфері»

відповідній сфері). Такий підхід дає змогу використовувати ці результати опитування як елемент якісного дослідження корупції у сферах, про що буде йти мова далі.

Оцінки поширеності корупції у сферах

За результатами відповідей експертів на питання «*На Вашу думку, наскільки корупція поширена в таких сферах?*» у рамках дослідження було розраховано **Індекс сприйняття поширеності корупції у сферах** (далі – ІПК) за 5-бальною шкалою¹ та сформовано загальний рейтинг 35-ти сфер щодо рівня поширеності корупції (*ранжування проведено за значенням індексу*). Зведені узагальнені дані ІПК по сферах з розподілом часток відповідей за певними варіантами (оцінок) наведені на рис. 1.9 (назви сфер зазначені в скороченому вигляді, повні варіанти наведені в додатку 1).

За оцінками представників експертного антикорупційного сектору до 10 сфер з найвищим рівнем поширеності корупції ввійшли сфери, які отримали значення ІПК від 3,94 до 4,23:

Митниця (для суб'єктів господарювання) (митний контроль, оформлення митних документів тощо) – 4,23;

Військова сфера (використання та розпорядження нерухомим майном і землями, паливно-мастильними матеріалами тощо; питання призову, просування військовослужбовців по службі, забезпечення їх житлом) – 4,16;

Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення – 4,15;

Архітектурно-будівельний контроль – 4,06;

Надання дозволів та видобування корисних копалин (нафта, газ, вугілля, бурштин, граніт, пісок тощо) – 4,05;

Публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю – 4,04;

Лісове господарство (заготівля і реалізація деревини, лісовідтворення) – 4,04;

Судова система (у т.ч., виконання судових рішень) – 4,02;

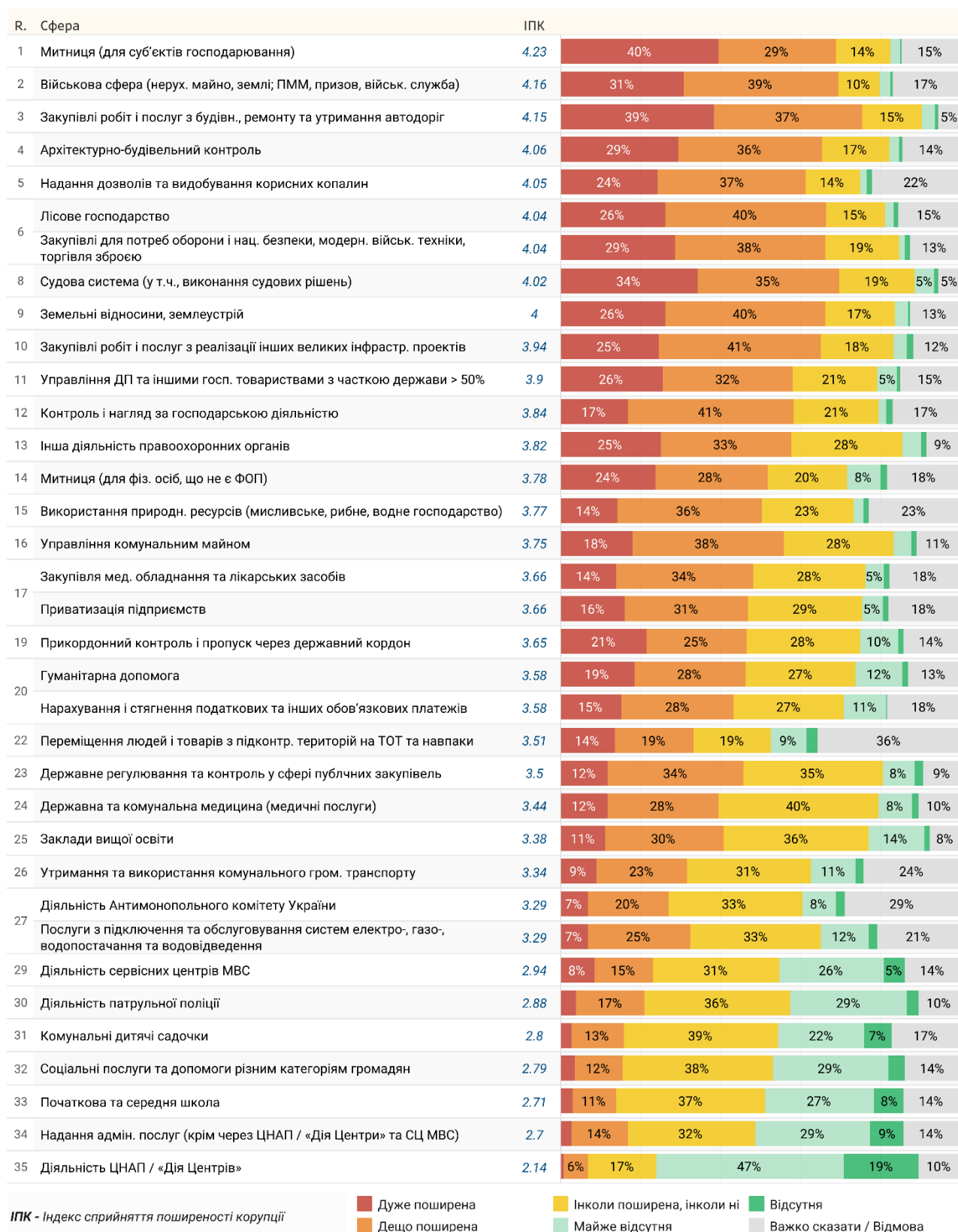
Земельні відносини, землеустрій (безоплатна приватизація, розробка та затвердження інших проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок тощо) – 4;

Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проектів (модернізація / реконструкція авіаційної, залізничної, портової інфраструктури, закладів соціальної сфери тощо) – 3,94.

Якщо для кращого сприйняття даних, застосувати до оцінки рівня поширеності корупції у сферах категоріальний аналіз за варіантами відповідей експертів, то необхідно зауважити, що **більше ніж 2/3** всіх респондентів зазначили про суттєвий рівень поширеності корупції (**дещо або дуже поширена**) при закупівлі робіт і послуг для автодоріг (76%), у **військовій сфері (70%)** та **на митниці** при взаємодії із суб'єктами господарювання (**69%**).

¹ 5-бальна шкала відповідей про поширеність корупції у зазначених питаннях виглядала таким чином: «5» – дуже поширена, «4» – дещо поширена, «3» – інколи поширена, інколи ні, «2» – майже відсутня, «1» – відсутня. Індекс поширеності є середнім арифметичним оцінок експертів які надали відповіді за цією шкалою (варіант «Важко сказати / Відмова» при розрахунку не враховувався)

Рис. 1.9. Оцінка поширеності корупції у сферах¹: загалом

Як було зазначено вище, високу поширеність корупції загалом в Україні («дуже поширена») зауважили **22%** експертів. Цей «загальноукраїнський рівень» перевищили **13** сфер із 35

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в таких сферах?»

(зі значенням за цим показником від 24% до 42%): крім 10 сфер з найбільшим рейтингом, ще і такі: «Управління державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50%» (26%), «Діяльність органів правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування (крім діяльності патрульної поліції, сервісних центрів МВС)» (25%) та «Митниця (для фізичних осіб, що не є ФОП)» (24%).

Визначення лідерів рейтингу сфер за *Індексом сприйняття корупції* за оцінками експертів та загалом *корелює з результатами стандартного опитування щодо корупції в Україні¹*, в рамках якого за результатами опитування населення та бізнесу таким же чином розраховувався цей індекс у сферах (див. табл. 1.1, 1.2, де наведено сфери з показником ІПК > 4,0).

Зокрема, такі сфери як митниця, публічні закупівлі, судова система, лісове господарство та земельні відносини, також отримали найгірші оцінки.

Таблиця 1.1. *Сприйняття поширеності корупції в окремих сферах: населення*

СФЕРА	Індекс
Судова система	4,52
Митниця	4,41
Прикордонний контроль (крім митного контролю)	4,25
Гуманітарна допомога у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України	4,23
Переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій на тимчасово окуповані росією території України та навпаки	4,19
Земельні відносини, землеустрій	4,08
Діяльність органів правопорядку (крім патрульної поліції)	4,03

Таблиця 1.2. *Сприйняття поширеності корупції в окремих сферах: бізнес*

СФЕРА	Індекс
Надання дозволів та видобування корисних копалин	4,44
Митниця	4,44
Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг	4,39
Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проектів	4,23
Лісове господарство	4,20
Приватизація підприємств	4,17
Земельні відносини, землеустрій	4,14
Судова система (у т.ч., виконання судових рішень)	4,00

Експерти також відзначали такі сфери, в яких, на їхню думку, корупція поширена, але які не були надані у переліку:

- *Політична корупція, у т.ч. законотворчий процес;*
- *Медико-соціальні експертні комісії;*
- *Регулювання азартних ігор;*
- *Отримання міжнародно-технічної допомоги, крім гуманітарної.*

Спостерігаються деякі *відмінності в оцінках між «теоретиками» і «практиками»* (розподіл відповідей наведено на рис. 1.10). Якщо порівнювати **ІПК по сферах** між «теоретиками» та «практиками», то по більшості сфер їхні оцінки схожі, але показники **ІПК** від **«теоретиків»**

¹ Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. – Київ, 2023. // <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/c7/22/c722e505acf8b0ccdf3df97af336b94d1503b291ca12ea11ea7f1e9b661a61554735280.pdf>

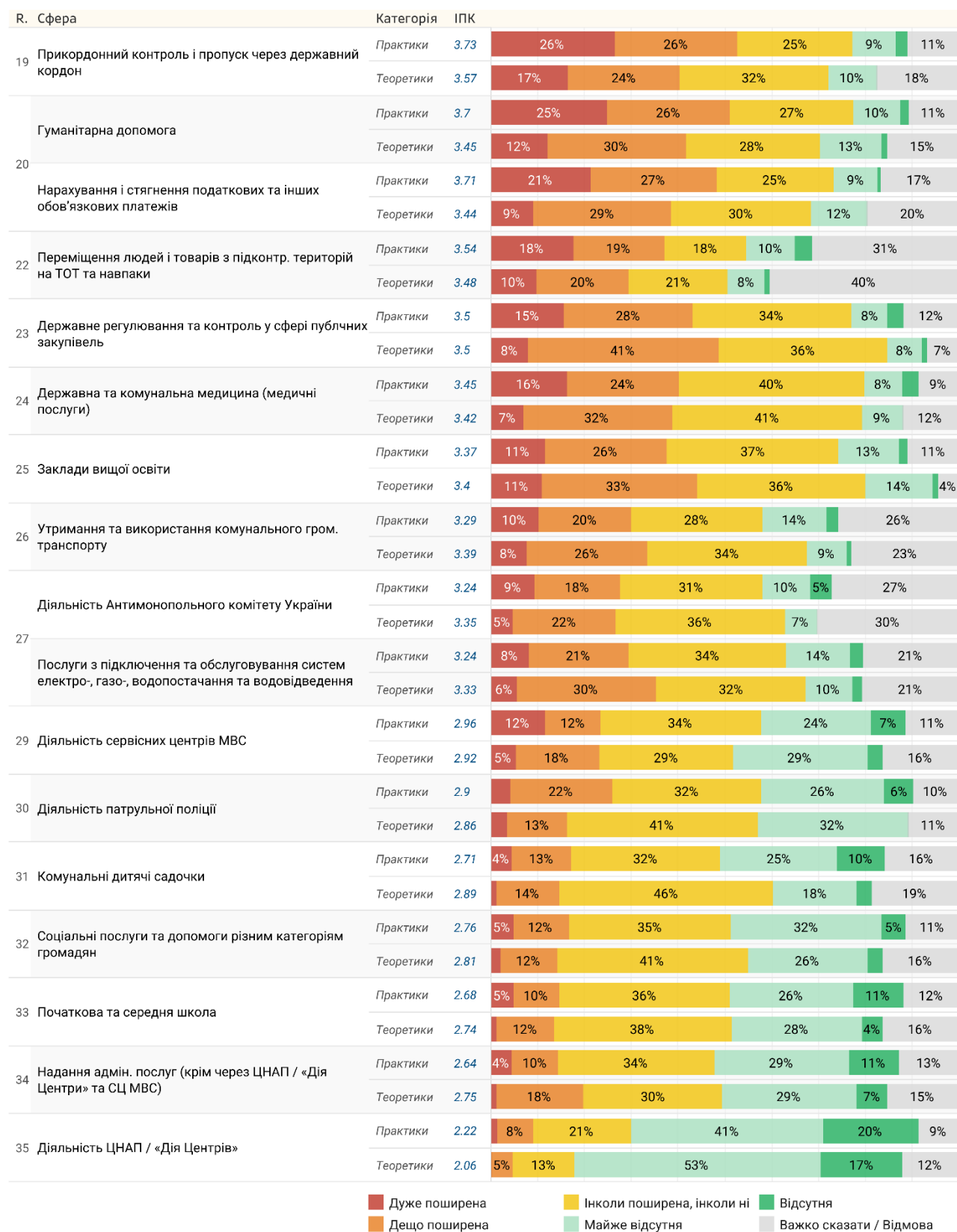
є статистично значуще вищими в таких сферах: «Судова система (у т.ч., виконання судових рішень)», «Земельні відносини, землеустрій», «Управління державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50%», «Інша діяльність правоохоронних органів (Національна поліція, СБУ, прокуратура, Бюро економічної безпеки України) із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування».

Рис. 1.10. Оцінка поширеності корупції у сферах: розподіл «практики» / «теоретики» (1)

R.	Сфера	Категорія	ІПК	Розподіл поширеності корупції				
1	Митниця (для суб'єктів господарювання)	Практики	4.12	37%	29%	15%	5%	13%
		Теоретики	4.25	42%	30%	12%		16%
2	Військова сфера (нерух. майно, землі; ПММ, призов, військ. служба)	Практики	4.14	33%	31%	12%		19%
		Теоретики	4.19	28%	46%	8%		15%
3	Закупівлі робіт і послуг з будівн., ремонту та утримання автодоріг	Практики	4.12	40%	32%	15%	4%	7%
		Теоретики	4.19	38%	42%		15%	
4	Архітектурно-будівельний контроль	Практики	3.95	30%	30%	21%		14%
		Теоретики	4.16	29%	42%	13%		14%
5	Надання дозволів та видобування корисних копалин	Практики	4.01	31%	28%	16%		19%
		Теоретики	4.09	18%	47%	11%		25%
6	Лісове господарство	Практики	4.01	31%	35%	15%		13%
		Теоретики	4.07	22%	46%	14%		17%
	Закупівлі для потреб оборони і нац. безпеки, модерн. військ. техніки, торгівля зброєю	Практики	4.03	33%	28%	20%		15%
		Теоретики	4.05	24%	47%	18%		10%
8	Судова система (у т.ч., виконання судових рішень)	Практики	3.88	32%	30%	23%	7%	6%
		Теоретики	4.16	37%	40%	15%		5%
9	Земельні відносини, землеустрій	Практики	3.86	23%	37%	18%	6%	14%
		Теоретики	4.14	29%	43%	17%		11%
10	Закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфрастр. проектів	Практики	3.92	27%	34%	16%	4%	16%
		Теоретики	3.96	22%	47%	21%		8%
11	Управління ДП та іншими госп. товариствами з часткою держави > 50%	Практики	3.72	21%	28%	24%	8%	18%
		Теоретики	4.08	30%	37%	19%		12%
12	Контроль і нагляд за господарською діяльністю	Практики	3.79	21%	34%	21%	4%	16%
		Теоретики	3.88	12%	48%	22%		18%
13	Інша діяльність правоохоронних органів	Практики	3.63	17%	35%	25%	8%	12%
		Теоретики	4.01	33%	30%	30%		5%
14	Митниця (для фіз. осіб, що не є ФОП)	Практики	3.85	29%	28%	21%	7%	13%
		Теоретики	3.7	19%	28%	19%	10%	23%
15	Використання природн. ресурсів (мисливське, рибне, водне господарство)	Практики	3.73	19%	32%	25%	4%	18%
		Теоретики	3.82	10%	41%	21%		28%
16	Управління комунальним майном	Практики	3.62	16%	34%	30%	5%	12%
		Теоретики	3.87	20%	41%	25%		10%
17	Закупівля мед. обладнання та лікарських засобів	Практики	3.75	19%	32%	23%		19%
		Теоретики	3.58	9%	37%	33%	5%	17%
	Приватизація підприємств	Практики	3.75	23%	25%	24%	5%	20%
		Теоретики	3.59	9%	37%	33%	5%	15%

У цілому відслідковується тенденція, що «практики» у переважній більшості сфер відзначають не такий високий рівень поширеності корупції, порівняно з представниками недержавного антикорупційного сектору, і невелика частка опитаних все ж вибирають варіант відсутності корупції (майже або повністю) навіть для сфер-лідерів рейтингу.

Рис. 1.10. Оцінка поширеності корупції у сферах: розподіл «практики» / «теоретики» (2)

Водночас по низці сфер із верхньої частини рейтингу саме показник *ІПК*, розрахований за оцінками *представників публічних інституцій*, має тенденцію бути дещо вищим, ніж у *«теоретиків»*, зокрема, в таких сферах: «Нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів» та «Гуманітарна допомога» (проте статистично значущих відмінностей на рівні 0,05 немає).

Коментарі експертів стосовно корупційних практик у сферах

Під час опитування експертам було запропоновано визначити по кожній із досліджуваних сфер свій рівень обізнаності, і в разі визначення його як «експертний» у відповідній сфері експерти могли зазначити свої припущення щодо наявних поширених корупційних практик (ситуацій) у кожній зі сфер.

Найбільше корупційних практик експерти описали у таких сферах:

діяльність **правоохоронних органів** та сервісних центрів МВС;

судова система;

військова сфера, публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю;

контроль і нагляд за **господарською діяльністю** (Державна податкова служба України, архітектурно-будівельний контроль, Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд тощо) / діяльність Антимонопольного комітету України;

публічні закупівлі, державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель.

Найменше коментарів від експертів щодо поширеності корупційних практик отримали такі сфери, як:

приватизація підприємств, **управління** державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50%;

природні ресурси (лісове, мисливське, рибне, водне господарство; надання дозволів та видобування корисних копалин);

надання **адміністративних** (*органи влади / ЦНАП / «Дія Центри»*) та соціальних послуг / допомог різним категоріям громадян.

Детальний аналіз коментарів експертів стосовно корупційних практик у сферах наведено в додатку 2.

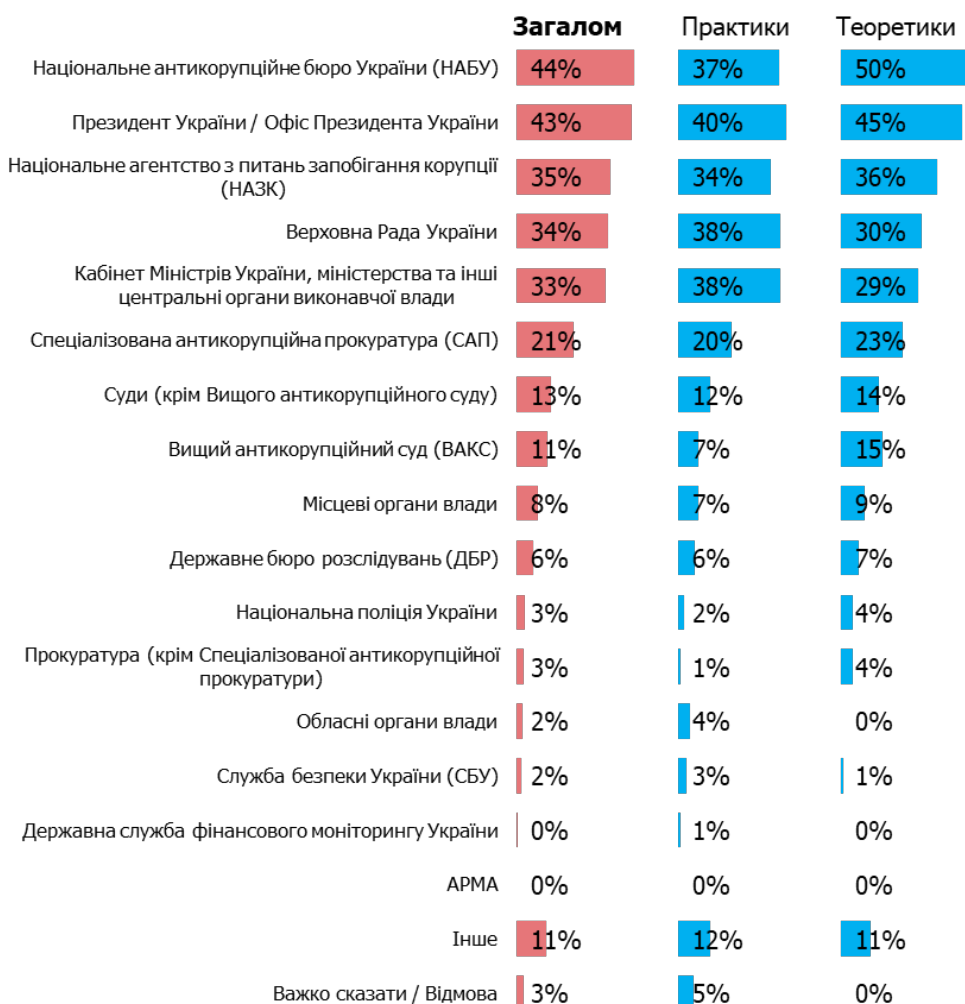
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Відповідальність за подолання корупції

Загалом за оцінками експертів рейтинг відповідальних за подолання корупції органів / інституцій очолили **НАБУ (44%)**, **Президент України / його Офіс (43%)** та **НАЗК (35%)**.

Однак спостерігається відмінність у сприйнятті відповідальних органів за подолання корупції між «практиками» і «теоретиками». «Теоретики» пріоритезують покладання відповідальності на *спеціальні антикорупційні організації*, і за їхніми оцінками очолюють список, крім Президента України / його Офісу (45%), НАБУ (50%) та НАЗК (36%). А представники публічних інституцій, які займаються формуванням та реалізацією антикорупційної політики та здійснюють правосуддя, до трійки лідерів такого рейтингу, крім Президента України (40%), відносять ВРУ (38%), а також Кабінет Міністрів та інші ЦООВ (38%).

Рис. 2.1. Визначення відповідальності за подолання корупції¹

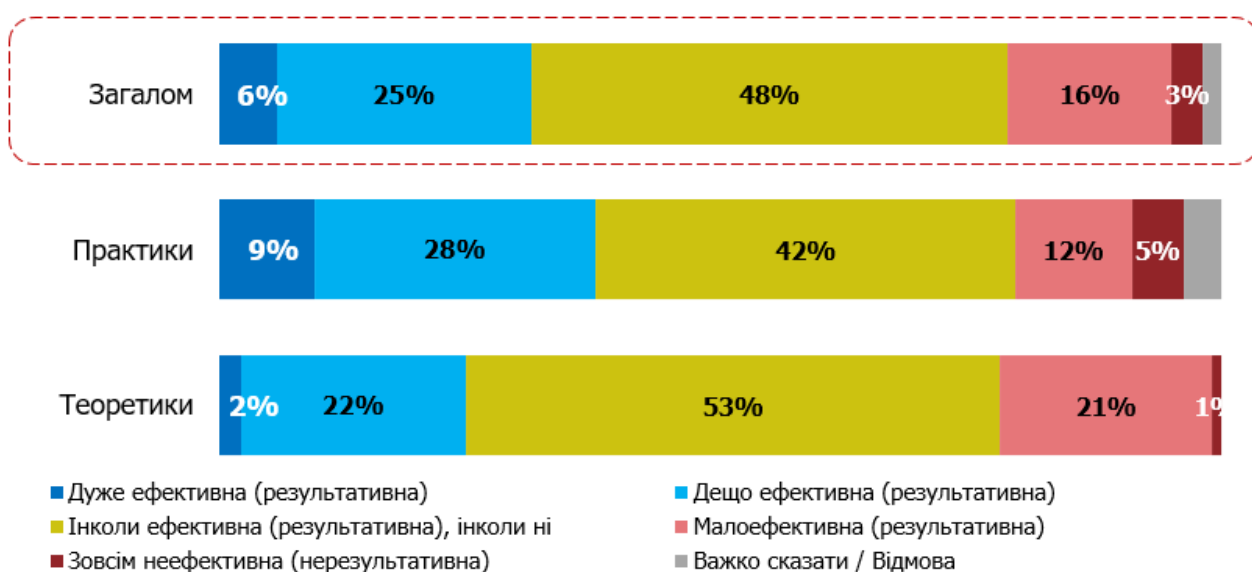
¹ Питання: «На Вашу думку, хто відповідальний за подолання корупції в Україні? Зазначте не більше ніж три варіанти»

2.2. Ефективність (результативність) державної антикорупційної політики та антикорупційної діяльності державних органів

Загалом **31%** експертів вважають, що державна антикорупційна політика за останні два роки була **ефективною** (дуже або дещо), про **неефективність** політики зазначили **19%** опитаних. Однак експерти все ж схиляються до середніх оцінок – 48% вважають, що вона інколи ефективна, інколи ні.

«Практики» оцінюють ефективність антикорупційної політики держави суттєво краще за представників недержавного аналітичного антикорупційного сектору: 9% як дуже ефективну, ще 28% як дещо ефективну проти 2% та 22% серед «теоретиків» відповідно.

Рис. 2.2. Ефективність державної антикорупційної політики за останні два роки¹

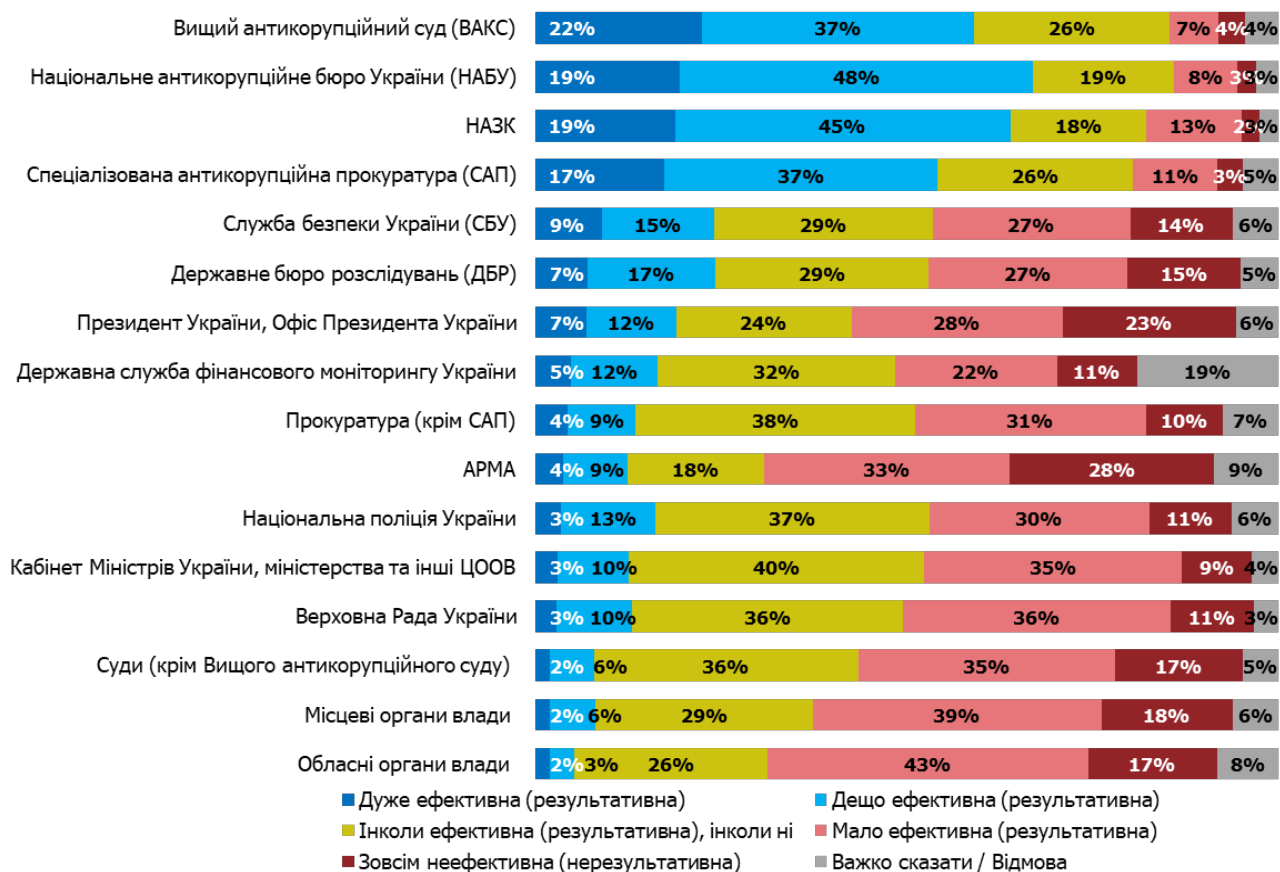

Загалом більшість антикорупційних органів² отримали скоріше **позитивні** оцінки своєї діяльності – **переважна частка респондентів (>50%)** вважають **ефективною** (дуже або дещо) діяльність таких інституцій: **ВАКС – 59%, НАБУ – 67%, НАЗК – 64%, САП – 54%**. Водночас достатньо низькі оцінки ефективності діяльності отримали ДБР (24%), Національна поліція України (16%) та АРМА (13%). Інші суди, місцеві та обласні органи влади отримали найгірші оцінки ефективності: 8%, 8% та 5% відповідно.

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки ефективною (результативною) є державна антикорупційна політика за останні 2 роки»

² У цьому дослідженні – це спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, визначені у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» (органи прокуратури, Національної поліції, НАБУ та НАЗК), а також ДБР, АРМА та ВАКС.

Рис. 2.3. Ефективність антикорупційної діяльності державних органів¹: загалом

Також в дослідженні було розраховано **інтегральну оцінку** ефективності (результативності) антикорупційної діяльності за 5-бальною шкалою, де 5 означає «дуже ефективна», а 1 – «зовсім неефективна» (рис. 2.4).

Антикорупційні інституції, такі як **НАБУ** (3,82), **ВАКС** (3,71), **НАЗК** (3,69) та **САП** (3,56) отримали найвищі оцінки ефективності серед експертів, порівняно з іншими запропонованими державними органами, і лише вони подали середню позначку «3» за шкалою. Винятком є АРМА – агентство через велику частку негативних відгуків посідає останнє місце в рейтингу за такою інтегральною оцінкою (2,3).

Оцінки ефективності від **експертів** порівняно кращі за оцінки за результатами стандартного опитування: там вони варіювалися від 1,69 до 2,29 – для населення та від 1,9 до 2,82 – для бізнесу. Також відрізняється ранжування установ за ефективністю: наприклад, *населення* найбільш ефективними установами вважає СБУ (2,29), Президента України (2,24) та НАБУ (2,14), а підприємці – СБУ (2,82), НАБУ (2,69) та ДБР (2,61).

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки ефективна (результативна) антикорупційна діяльність таких державних органів?»

З метою отримання більш об'єктивних оцінок серед «практиків» при розрахунку загальних показників / оцінок державних органів не враховувались індивідуальні оцінки експертів, які є представниками цих інституцій.

Рис. 2.4. Інтегральна оцінка ефективності (результативності) антикорупційної діяльності

	Загалом	Практики	Теоретики
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	3,82	3,86	3,78
Вищий антикорупційний суд (ВАКС)	3,71	3,61	3,81
НАЗК	3,69	3,87	3,51
Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)	3,56	3,60	3,52
Служба безпеки України (СБУ)	2,77	3,27	2,27
Державна служба фінансового моніторингу України	2,73	2,87	2,57
Державне бюро розслідувань (ДБР)	2,73	3,18	2,29
Кабінет Міністрів України, міністерства та інші ЦООВ	2,67	2,78	2,56
Національна поліція України	2,66	2,98	2,34
Прокуратура (крім САП)	2,63	2,82	2,44
Верховна Рада України	2,58	2,65	2,52
Президент України / Офіс Президента України	2,48	2,99	1,99
Суди (крім Вищого антикорупційного суду)	2,45	2,67	2,23
Обласні органи влади	2,36	2,54	2,18
Місцеві органи влади	2,31	2,44	2,19
АРМА	2,30	2,68	1,96

Саме **ВАКС** (3,81) є лідером рейтингу ефективності антикорупційної діяльності для «теоретиків», для «практиків» лідерами є **НАБУ** (3,86) та **НАЗК** (3,87). Варто зазначити, що **«практики» суттєво краще за «теоретиків»** оцінюють такі інституції згідно з інтегральною оцінкою:

- Президент України / Офіс Президента України;
- НАЗК;
- Державне бюро розслідувань (ДБР);
- Служба безпеки України (СБУ);
- Національна поліція України;
- Прокуратура (крім САП);
- АРМА;
- Суди (крім Вищого антикорупційного суду);
- обласні органи влади.

За розподілами відповідей «теоретики» менш схильні давати найвищі оцінки ефективності, ніж «практики», але загальна тенденція щодо визначення лідерів (ВАКС, НАБУ, НАЗК, САП) збігається з ними. «Практики» натомість частіше дають оцінку *«дуже ефективна»* усім органам. Наприклад, **НАЗК** – найбільш ефективний орган за оцінками «практиків» (3,87) – 27% опитаних вважають його антикорупційну діяльність дуже ефективною, проте серед «теоретиків» (3,51) таких 11%. Взагалі серед експертів з недержавних інституцій лише ВАКС отримав оцінку дуже ефективною діяльності у понад 20% опитаних, тоді як серед «практиків» такими є всі зазначені лідери загального рейтингу.

Рис. 2.5. Ефективність антикорупційної діяльності державних органів: «теоретики»

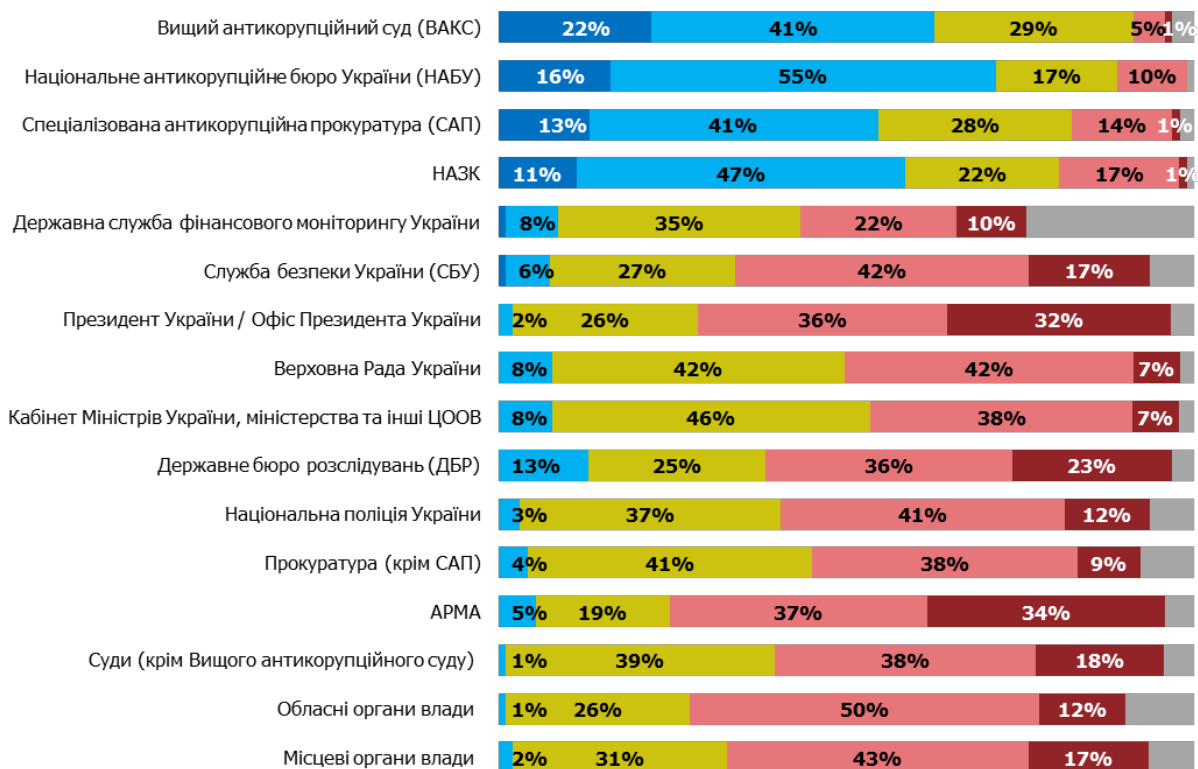
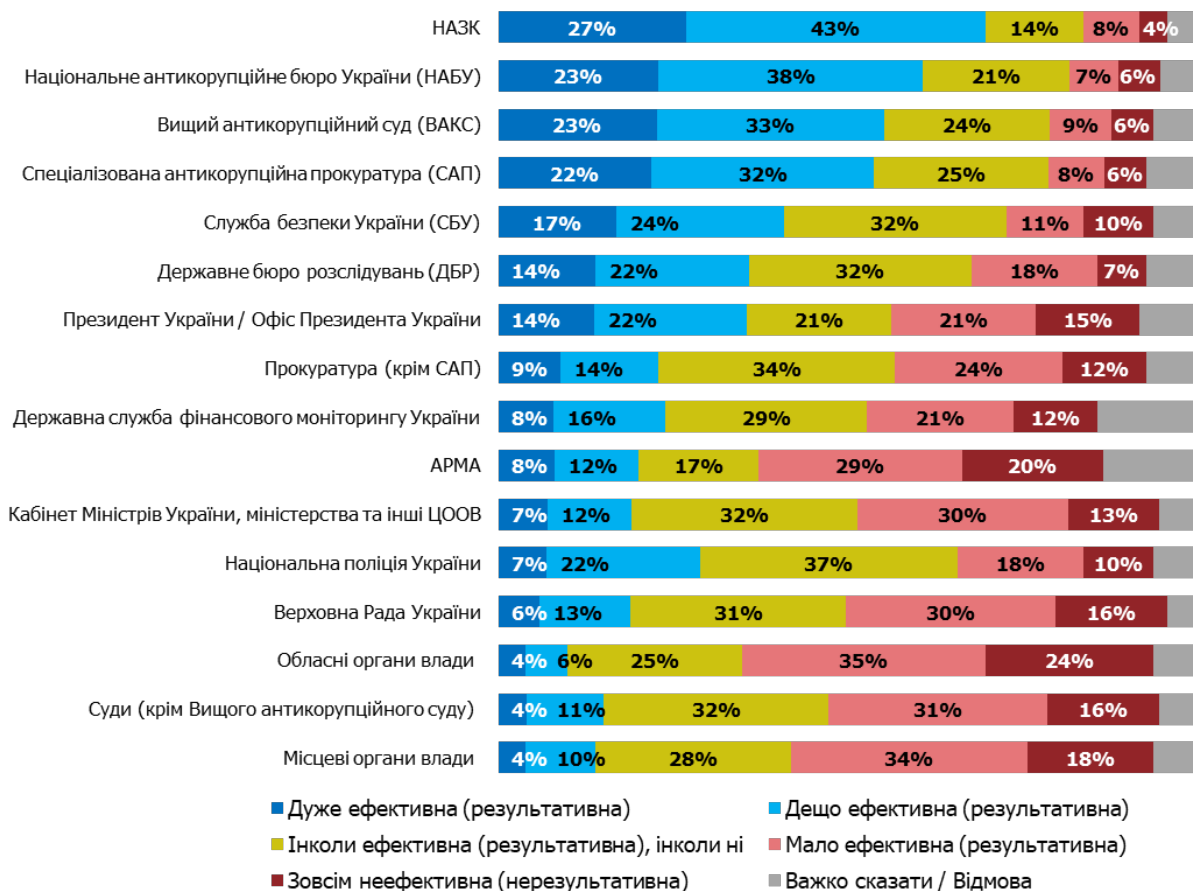

Рис. 2.6. Ефективність антикорупційної діяльності державних органів: «практики»

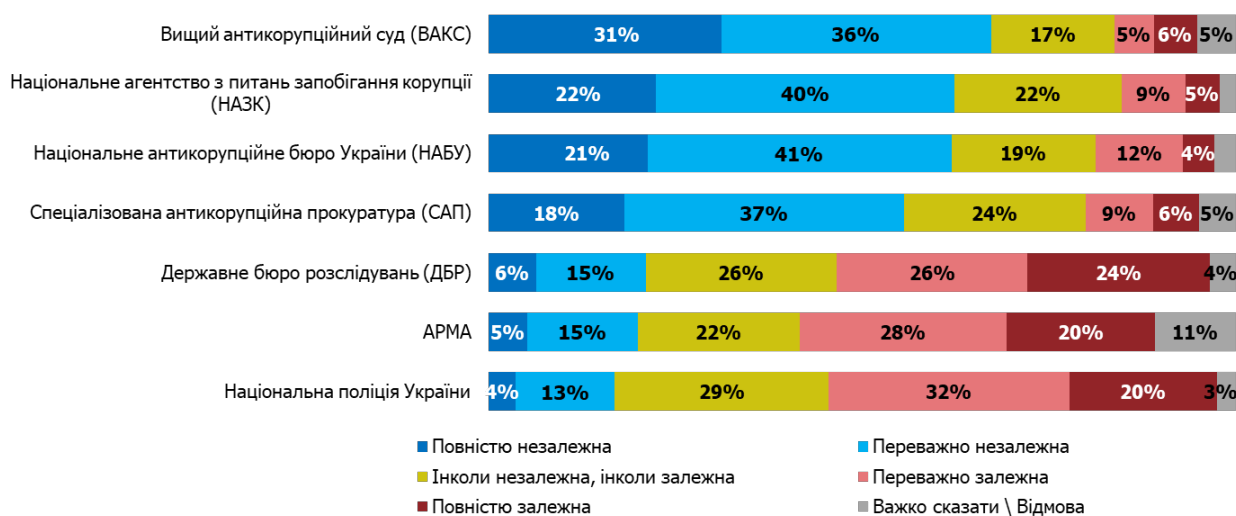
2.3. Незалежність діяльності антикорупційних органів

Щодо оцінки *незалежності діяльності державних органів*, до функціональних повноважень яких належать питання протидії та запобігання корупції, в розумінні *відсутності втручання в їхню діяльність та/або тиску на них з боку окремих владних інституцій чи їхніх представників, політиків або представників бізнесу*, то і «практики», і «теоретики» чітко ділять їх на дві категорії:

- «*відносно незалежні*»: **ВАКС, НАЗК, НАБУ, САП** – понад половину експертів зазначили, що діяльність цих інституцій є *повністю або переважно незалежною*. Стосовно ВАКС – цей показник становить 67%, для НАЗК та НАБУ – 62%, про незалежність САП зазначають відносно менше опитаних – 55%;

- «*відносно залежні*»: ДБР, АРМА, НПУ – частка експертів, яка вважає їх діяльність незалежною (повністю або частково), не переважає 22%.

Рис. 2.7. Оцінка незалежності діяльності державних органів¹: загалом

Відповідно до Методики також визначається оцінка експертів (за 5-бальною шкалою, де 1 – повністю залежна інституція, 5 – повністю незалежна) щодо **рівня незалежності** в діяльності антикорупційних органів. Висновки за такими показниками загалом збігаються з вищевикладеним, хоча ранжування дещо змінюється (оскільки не враховуються варіанти відповіді «важко сказати» та «відмова»): АРМА, Національна поліція України та ДБР мають показники нижчі за 3.

«*Теоретики*» більш схильні виокремлювати незалежність саме ВАКС, НАБУ, НАЗК та САП у своїх оцінках, ніж інших органів: від **15%** до **27%** експертів-теоретиків вважають їх **повністю незалежними**, тоді як лише 2% вважають такими ДБР, НПУ та АРМА.

Експерти, що є представниками публічних інституцій, які займаються формуванням та/або реалізацією антикорупційної політики та здійснюють правосуддя, натомість, *краще за «теоретиків»* оцінюють *повну незалежність* в діяльності *всіх* зазначених державних органів, зокрема для ДБР, АРМА та НПУ цей показник становить 11%, 9% та 5% відповідно.

¹ Питання: «Наскільки Ви вважаєте незалежною діяльність таких державних органів (установ), а саме: відсутнє втручання в їх діяльність та/або тиск на них з боку окремих владних інституцій чи їх представників, політиків або представників бізнесу?»

Рис. 2.8. Рівень незалежності діяльності державних органів

Рис. 2.9. Оцінка незалежності діяльності державних органів: «теоретики»

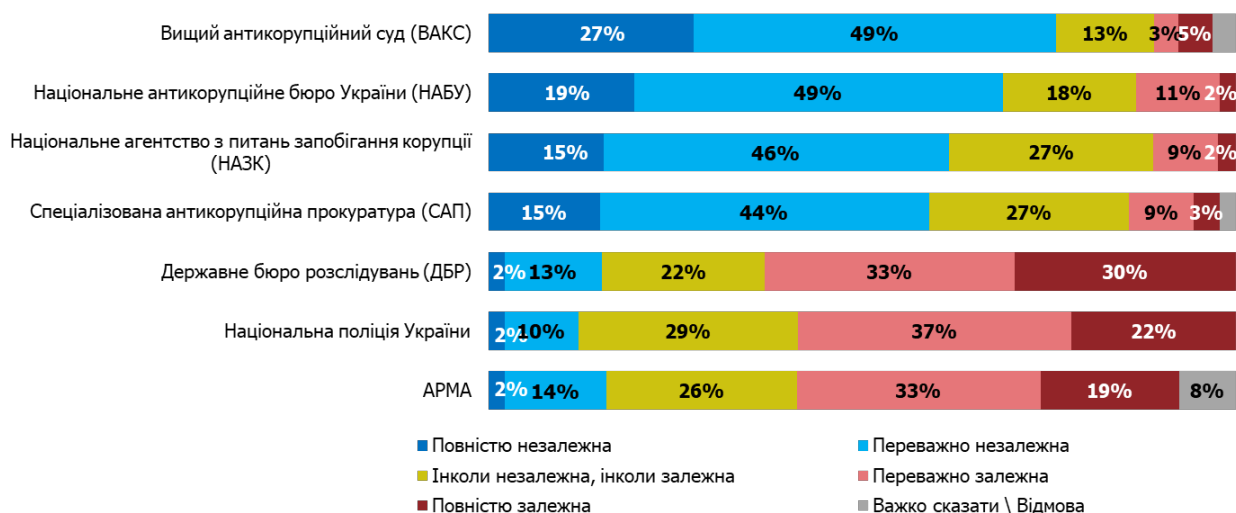
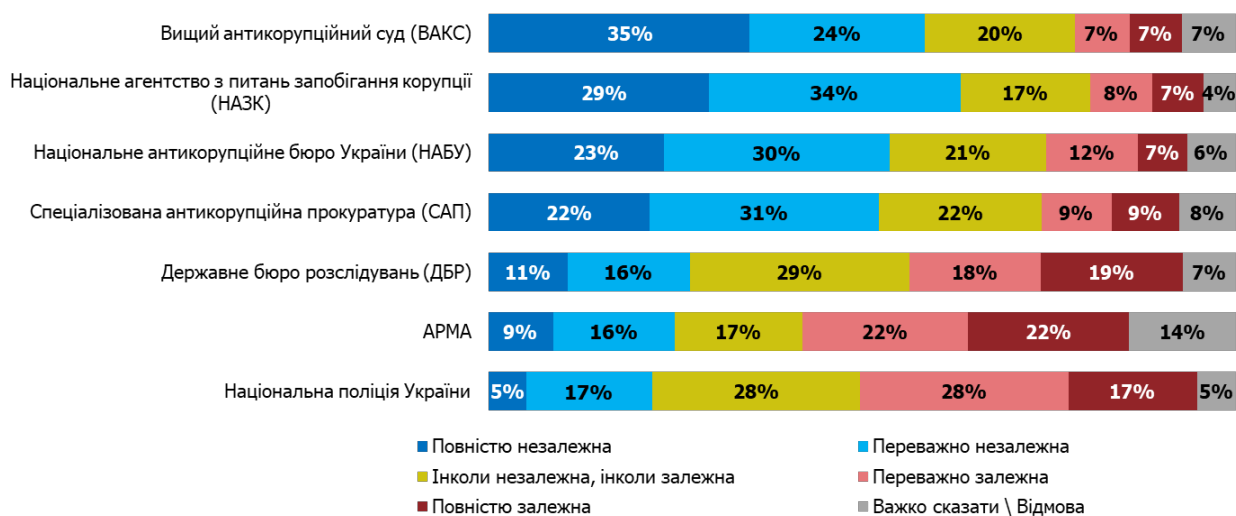

Рис. 2.10. Оцінка незалежності діяльності державних органів: «практики»

2.4. Пріоритети антикорупційної політики

В опитуванні досліджувалась думка представників антикорупційного експертного середовища стосовно **найбільш ефективних напрямів антикорупційної політики для зменшення рівня корупції в Україні**. За результатами опитування експерти загалом чітко виокремлюють **три таких пріоритети**:

- забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію (відзначили **47%** опитаних);
- реформування правосуддя (**47%**);
- забезпечення автоматизації процедур надання державних послуг та регулювання діяльності бізнесу (**45%**).

Рис. 2.8. Найефективніші напрями антикорупційної політики¹

	Загалом	Практики	Теоретики
Забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію	47%	41%	52%
Реформування правосуддя	47%	46%	47%
Забезпечення автоматизації процедур надання державних послуг та регулювання діяльності бізнесу	45%	52%	38%
Формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права	29%	34%	23%
Забезпечення незалежності та ефективної діяльності антикорупційних інституцій	28%	28%	28%
Проведення галузевих реформ в пріоритетних сферах, зокрема спрямованих на викорінення наявних корупційних практик та ризиків	27%	23%	32%
Запровадження ефективного регулювання в різних галузях / сферах державної політики, зменшення регуляторного навантаження на бізнес	27%	20%	33%
Здійснення ефективного громадського контролю за органами влади	10%	8%	13%
Регламентация повноважень та функцій органів влади	10%	13%	7%
Реформування публічного адміністрування	9%	5%	14%
Покращення внутрішнього контролю з питань протидії корупції в органах влади	7%	10%	3%
Інше	2%	3%	1%
Важко сказати / Відмова	1%	3%	0%

Інші потенційні напрями мінімізації корупції в державі підтримало менше ніж 30% респондентів.

Показово, що «практики» вважають *забезпечення автоматизації процедур надання послуг та регулювання діяльності бізнесу* найбільш ефективним напрямом антикорупційною політики (**52%** проти 38% серед «теоретиків»). Водночас лідером пріоритетів у боротьбі з корупцією серед представників недержавного антикорупційного сектору є забезпечення *невідворотності відповідальності за корупцію* (**52%** серед «теоретиків» проти 41% серед «практиків»).

¹ Питання: «На Вашу думку, які з напрямів антикорупційної політики є найбільш ефективними для зменшення рівня корупції в Україні?»

Реформування правосуддя посідає друге місце як серед практиків (46%), так і серед теоретиків (47%).

Цікаво, що наведені нижче напрями отримали найгірші оцінки ефективності як серед практиків, так і серед теоретиків і не перевищують 14%:

- здійснення ефективного громадського контролю за органами влади;
- регламентація повноважень та функцій органів влади;
- реформування публічного адміністрування;
- покращення внутрішнього контролю з питань протидії корупції в органах влади.

2.5. Події, пов'язані з корупцією, що справили враження на експертів

«Позитивні події». Серед подій, які експерти вважають успіхами у протидії корупції, окремі експерти зазначають такі:

функціонування антикорупційної інфраструктури під час повномасштабної війни;
затвердження Антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки;

відновлення е-декларування;

цифровізація низки процедур;

часткове повернення **військових закупівель в Прозорро**, що знизило рівень маржинальності в закупівельних цінах;

ухвалення гучного рішення про **виплату винагороди викривачу**;

запуск порталу викривачів;

збільшення кількості обвинувальних вироків ВАКС;

затримання корупціонерів, які займали високі посади.

«Негативні події». Серед подій, які трапилися за останні 12 місяців та пов'язані з корупцією в Україні, найбільш засмутили опитаних експертів такі:

виявлення та **корупційні скандали, пов'язані з оборонною / військовою сферою** («яйця по 17 грн», «літні куртки замість зимових за ту саму ціну» тощо). При цьому частина експертів пов'язує це з ризиками зменшення військової допомоги від Заходу;

корупція на **гуманітарній допомозі та благодійності для військових**;

діяльність **ТЦК та СП**, корупція серед них та втеча чоловіків за кордон;

тиск на бізнес з боку силовиків (БЕБ, ДБР тощо);

затримання Голови Верховного Суду Князєва (водночас частина експертів бачить це як водночас і позитивну історію);

ДОДАТОК 1. ПЕРЕЛІК СФЕР ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ПОШИРЕНОСТІ КОРУПЦІЇ

№	Група сфер	Сфера	Індекс поширеності корупції ¹		
			Загалом	Практики	Теоретики
1	1. Митниця	Митниця (для фізичних осіб, що не є ФОП) (митний контроль, оформлення митних документів тощо)	3,78	3,85	3,70
2		Митниця (для суб'єктів господарювання) (митний контроль, оформлення митних документів тощо)	4,23	4,12	4,35
3	2. Прикордонний контроль і пропуск через державний кордон. Переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій на тимчасово окуповані РФ території України та навпаки	Прикордонний контроль і пропуск через державний кордон (у т.ч., дотримання міграційного законодавства), крім митного контролю	3,65	3,73	3,57
4		Переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій на тимчасово окуповані РФ території України та навпаки	3,51	3,54	3,48
5	3. Діяльність правоохоронних органів та сервісних центрів МВС	Діяльність патрульної поліції	2,88	2,90	2,86
6		Інша діяльність правоохоронних органів (Національна поліція, СБУ, прокуратура, Бюро економічної безпеки України) із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування (крім діяльності патрульної поліції, сервісних центрів МВС)	3,82	3,63	4,01
7		Діяльність сервісних центрів МВС	2,94	2,96	2,92
8	4. Судова система	Судова система (у т.ч., виконання судових рішень)	4,02	3,88	4,16
9	5. Військова сфера. Публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю	Публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю	4,04	4,03	4,05
10		Військова сфера (використання та розпорядження нерухомим майном і землями, паливно-мастильними матеріалами тощо; питання призову, просування військовослужбовців по службі, забезпечення їх житлом)	4,16	4,14	4,19
11	6. Приватизація підприємств. Управління державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50%	Приватизація підприємств	3,66	3,75	3,59
12		Управління державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50% (непрозоре призначення керівництва, привласнення,	3,90	3,72	4,08

¹ Відмінності у показниках Індексу серед «теоретиків» та «практиків» переважно не є статистично значущими. Там, де зафіксована статистична значущість, відмінності у показниках на рівні 0,05, значення ІПК у категорії респондентів з вищим значенням позначено напівжирним.

№	Група сфер	Сфера	Індекс поширеності корупції ¹		
			Загалом	Практики	Теоретики
		<i>розтрата або заволодіння майном тощо)</i>			
13	7. Управління комунальним майном / утримання та використання комунального громадського транспорту	Управління комунальним майном (<i>надання в оренду, контроль використання</i>)	3,75	3,62	3,87
14		Утримання та використання комунального громадського транспорту	3,34	3,29	3,39
15	8. Контроль і нагляд за господарською діяльністю (Державна податкова служба України, архітектурно-будівельний контроль, Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд тощо) / діяльність Антимонопольного комітету України	Нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів	3,58	3,71	3,44
16		Архітектурно-будівельний контроль	4,06	3,95	4,16
17		Контроль і нагляд за господарською діяльністю (<i>Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд, сертифікація, стандартизація, метрологія тощо</i>)	3,84	3,79	3,88
18		Діяльність Антимонопольного комітету України	3,29	3,24	3,35
19	9. Публічні закупівлі , державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель	Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення	4,15	4,12	4,19
20		Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проектів (<i>модернізація / реконструкція авіаційної, залізничної, портової інфраструктури, закладів соціальної сфери тощо</i>)	3,94	3,92	3,96
21		Державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель (<i>моніторинг та перевірка закупівель, контроль фінансових та господарських операцій</i>)	3,50	3,50	3,50
22	10. Земельні відносини, землеустрій	Земельні відносини, землеустрій (<i>безоплатна приватизація, розробка та затвердження інших проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок тощо</i>)	4,00	3,86	4,14
23	11. Природні ресурси (лісове, мисливське, рибне, водне господарство; надання дозволів та видобування корисних копалин)	Лісове господарство (<i>заготівля і реалізація деревини, лісовідтворення</i>)	4,04	4,01	4,07
24		Надання дозволів та видобування корисних копалин (<i>нафта, газ, вугілля, бурштин, граніт, пісок тощо</i>)	4,05	4,01	4,09
25		Використання інших природних ресурсів (<i>мисливське, рибне, водне господарство</i>)	3,77	3,73	3,82

№	Група сфер	Сфера	Індекс поширеності корупції ¹		
			Загалом	Практики	Теоретики
26	12. Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення	Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення), <i>крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками</i>	3,29	3,24	3,33
27	13. Освіта (дошкільна освіта, початкова та середня школа, вища освіта)	Заклади вищої освіти	3,38	3,37	3,40
28		Початкова та середня школа	2,71	2,68	2,74
29		Комунальні дитячі садочки	2,80	2,71	2,89
30	14. Державна та комунальна медицина (медичні послуги). Закупівля медичного обладнання та лікарських засобів	Державна та комунальна медицина (медичні послуги)	3,44	3,45	3,42
31		Закупівля медичного обладнання та лікарських засобів	3,66	3,75	3,58
32	15. Надання адміністративних (органи влади / ЦНАП / «Дія Центри») та соціальних послуг / допомог різним категоріям громадян	Соціальні послуги та допомоги (оформлення, виплати) різним категоріям громадян	2,79	2,76	2,81
33		Діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) / «Дія Центрів» (реєстрація місця проживання, актів громадянського стану, оформлення права власності на нерухомість, видача паспортних та інших документів, довідок, реєстрація бізнесу тощо)	2,14	2,22	2,06
34		Надання адміністративних послуг, крім тих, що надаються через центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) / «Дія Центри» та сервісні центри МВС	2,70	2,64	2,75
35	16. Гуманітарна допомога	Гуманітарна допомога у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України	3,58	3,70	3,45

ДОДАТОК 2. АНАЛІЗ КОМЕНТАРІВ ЕКСПЕРТІВ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАКТИКИ У СФЕРАХ¹

1. Митниця

При визначенні основних корупційних практик у сфері митниці (для фізичних осіб, що не є ФОП) (митний контроль, оформлення митних документів тощо) експерти акцентували увагу на відсутності належного митного контролю, який є важливим та ефективним інструментом для забезпечення митної політики держави, та контрабанді. Відсутність необхідного контролю за товарами, які переміщуються через митний кордон України, призводить до зменшення надходжень мита та митних платежів до бюджету та обмежує розвиток національної економіки країни.

«Лише документальний контроль без перевірки товарів»

«Переміщення різного роду товарів, одяг, техніка, заниження кількості – контрабанда»

««Байєри» – ввезення брендovих товарів без відповідного оформлення»

У сфері митниці (для суб'єктів господарювання) (митний контроль, оформлення митних документів тощо) експерти також звернули увагу на недостатність митного контролю, а також окремо зазначали про корупційні практики під час визначення коду при імпорті товару, що може мати вирішальне значення для платника в частині розміру сплати митних платежів.

Крім цього, один із експертів зазначив про високі корупційні ризики і під час вирішення питань, пов'язаних із конфіскацією товарів. Можливо експерт мав на увазі питання тимчасового вилучення товарів при порушенні митних правил. Оскільки відповідно до положень ст. 511 Митного кодексу України товари є безпосередніми предметами порушення митних правил, то відповідні документи, необхідні як докази у справі про порушення митних правил, можуть тимчасово вилучатися. Проте конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

«Заниження ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України, шляхом віднесення товару до іншої групи (з меншою ставкою ввізного мита) згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД)»

«Вирішення питання конфіскації товарів, що порушили митний режим»

«Пропуск транспортних засобів та вантажів без огляду, лише документальний контроль»

2. Прикордонний контроль і пропуск через державний кордон. Переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій на тимчасово окуповані РФ території України та навпаки

Сфера прикордонного контролю і пропуску через державний кордон (у т.ч., дотримання міграційного законодавства), крім митного контролю, під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України набула значної актуальності. Перетин кордону військовозобов'язаними особами, на думку експертів, створює найбільш поширені корупційні практики. Окремо експерти звернули увагу і на певні дискреційні повноваження

¹ Коментарі подані у лапках мовою оригіналу з обмеженим літературним редагуванням текстів.

Державної прикордонної служби України щодо надання роз'яснень стосовно правил перетину державного кордону.

«Перетин кордону особами, що підлягають мобілізації. Одна із поширених корупційних практик – внесення осіб до системи «Шлях»

«Найбільш поширені корупційні практики в даній сфері: незаконне переправлення осіб призовного віку...»

«Правила перетину кордону регулюються роз'ясненнями прикордонної служби. Ризиковим є дискреція рішення конкретної посадової особи, яка отримує вказівки щодо пропуску тієї чи іншої особи або неправомірну вигоду»

У сфері переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій на тимчасово окуповані РФ території України та навпаки експерти наголошували на неврегульованості нормативно-правового забезпечення цього питання, а також відзначили проблему належного контролю за діями посадових осіб на територіях активних бойових дій у зв'язку із нестабільною оперативною (воєнною) ситуацією.

«Контроль за переміщенням товарів / осіб носить міжвідомчий характер і детально неврегульований єдиним нормативно-правовим актом»

«Права осіб, які перетинають лінію зіткнення, суттєво обмежені в частині фіксації та оскарження неправомірних дій посадових осіб, які здійснюють контроль за переміщенням товарів/осіб»

«Постійна зміна оперативної обстановки на лінії зіткнення ускладнює організацію належного контролю за правомірністю дій посадових осіб, які безпосередньо здійснюють контроль за переміщенням товарів/осіб»

3. Діяльність правоохоронних органів та сервісних центрів МВС

Варто зазначити, що під час опитування оцінка **сфери діяльності патрульної поліції** викликала багато коментарів експертів, але здебільшого вони були схожі.

Насамперед більшість респондентів звернули увагу на таку поширену корупційну практику, як вимагання патрульною поліцією неправомірної вигоди за *непритягнення до відповідальності осіб, які порушили правила дорожнього руху*. У цьому питанні цікавими були й думки експертів, які зазначали, що інколи особи надають неправомірну вигоду патрульній поліції навіть не порушуючи правила дорожнього руху. Це може свідчити про недостатній рівень обізнаності водіїв із цими правилами.

Також окремі респонденти підкреслили і певний рівень *зниження корупційних практик у діяльності патрульної поліції* у зв'язку із використанням технічних приладів і засобів, що мають функції відеозапису.

«Неправомірна вигода за непритягнення до відповідальності за порушення правил дорожнього руху»

«Умисне неякісне оформлення протоколів та постанов»

«Досить часто працівники патрульної поліції здійснюють вимагання неправомірної вигоди. При цьому не поодинокими є випадки, коли це здійснюється за відсутності правопорушення, вчиненого водієм транспортного засобу»

«Застосування технічних засобів при оформленні правопорушень мінімізувало корупційні практики»

«Неодноразово був свідком коли порушення правил дорожнього руху на очах патрульної поліції скоювали особи на «елітних» автомобілях і поліція жодним чином не реагувала на них. Проте, у випадку вчинення правопорушень автомобілями середнього і нижче класу, реакція є завжди. Нажаль, до сих пір існує особлива каста, яких працівники патрульної поліції мають не помічати, щоб в подальшому не мати проблем на роботі»

Сфера іншої діяльності правоохоронних органів (Національна поліція, СБУ, прокуратура, Бюро економічної безпеки України) **із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування** (крім діяльності патрульної поліції, сервісних центрів МВС) також була дуже популярна у респондентів під час опитування і отримала багато коментарів щодо наявності корупційних практик.

Зокрема, експерти зазначили, що неправомірна вигода часто надається за прийняття рішення щодо закриття кримінальних проваджень, відкриття їх на «замовлення» певних осіб, затягування процесу досудового розслідування, прийняття чи неприйняття певних процесуальних рішень, фальсифікацію доказів тощо.

«Затягування досудового розслідування, несвоєчасне направлення обвинувального акта в суд»

«Непоодинокими є випадки отримання неправомірної вигоди слідчими до початку кримінального провадження, з метою або фальсифікації доказів про відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення, або про наявність менш тяжкого правопорушення»

«Одержання неправомірної вигоди за початок кримінальних проваджень на замовлення, закриття кримінальних проваджень чи прийняття процесуальних рішень, в яких зацікавлена сторона захисту (наприклад, щодо обрання запобіжного заходу, зняття арешту з майна, тощо)»

«При проведенні досудового розслідування, слідчий може не брати до уваги певні порушення за неправомірну винагороду. З метою тиску на конкурентів, можуть реєструватися кримінальні провадження на замовлення конкурентами тощо»

Під час опитування мали місце і діаметрально протилежні думки експертів, які, з одного боку, зазначали про *широкую дискрецію повноважень* посадових осіб правоохоронних органів під час здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства / дізнання, а з іншого – наголошували на тому, що працівники правоохоронних органів фактично *позбавлені функціоналу оперативно реагувати на правопорушення*.

«Правоохоронні органи не працюють належним чином, фактично вони позбавлені функціоналу оперативно реагувати на правопорушення, а за окрему винагороду від фігурантів згодні взагалі не реагувати»

«Специфіка діяльності правоохоронних органів надає широкий спектр дискреційних повноважень посадовим особам під час здійснення службової діяльності, насамперед оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства / дізнання»

Також експерти відзначили такі корупційні практики, як питання *«керування бізнесу»* з подальшим незаконним збагаченням або *невтручання у певні види діяльності*. Не обійшли увагою і *діяльність БЕБ* щодо тиску їхніх посадових осіб на діяльність суб'єктів господарювання.

«Наявні практики одержання неправомірної вигоди за прийняття рішень органами досудового розслідування, прокурорами, оперативними співробітниками за прийняття рішень щодо закриття кримінальних проваджень, невжиття заходів щодо притягнення, повернення вилученого майна, неперешкоджання зняттю чи сприяння у знятті арешту з майна. Курування чи організація діяльності сфер бізнесу законного і незаконного (ІТ, гральний бізнес, торгівля підакцизними товарами – тютюнові вироби, алкоголь тощо), з подальшим незаконним збагаченням чи легалізацією коштів, одержаних злочинним шляхом»

«Отримання неправомірної вигоди працівниками СБУ, прокуратури, поліції, ДБР, БЕБ на системній основі за невтручання у незаконну діяльність Митних органів, будівництво за бюджетні кошти, інша незаконна діяльність»

«Практики тиску на бізнес з боку БЕБ, практики затягування кримінального провадження, практики звернення до суду з необґрунтованого накладення арешту на майно, незаконні практики, пов'язані з обшуком і виїмкою»

Респонденти зазначали й інші цікаві думки щодо обставин, які можуть сприяти корупційним проявам:

«Провалені розслідування у сфері розкрадання гуманітарної допомоги, невжиття заходів реагування за вчинення злочинів у сфері захисту довкілля та видобутку корисних копалин, енергетиці, закупках (в тому числі у МО), та інших численних сферах»

«Мінімальна автоматизація процесів, суб'єктивна оцінка при прийнятті управлінських рішень»

Експерти під час оцінювання **сфери діяльності сервісних центрів МВС** звернули увагу на *позитивні зміни* у цій сфері, що пов'язані із цифровізацією багатьох адміністративних процесів та послуг.

«Цифровізація надання послуг через сервіси МВС мінімізувала корупційні практики при наданні відповідних послуг»

Водночас більшість опитаних зазначили, що, незважаючи на реформи, направлені на прозорий формат доступу до адміністративних послуг, які надають сервісні центри МВС, випадки корупційних практик все одно наявні. До таких практик респонденти віднесли: надання неправомірної вигоди за *успішне складання теоретичних та практичних іспитів для отримання водійського посвідчення* (у т.ч., за пришвидшення цього процесу), а також акцентували увагу на певних технічних прогалинах цього процесу, *за реєстрацію транспортних засобів* (у т.ч., за заниження їх вартості), *за пришвидшення оформлення довідок / документів*, *за отримання певних номерних знаків* тощо.

«Складання іспитів для отримання водійського посвідчення (неохоплення відеокамерою процесу складання іспитів, підключення іншої клавіатури та мишки, за допомогою якої особою із сервісного центру надаються відповіді»

«Теоретичний іспит значною мірою декорумповано (обмежено віддалений доступ), практичний іспит – поширюється відеофіксація рухів рук та ніг, але купівлю прав поки ще не припинено. Автошколу тепер не можна закрити за несуттєві порушення, тільки за серйозні порушення»

«При отриманні водійських прав все ще надто багато дискреційних повноважень у відповідних службовців і недостатньо контролю, водночас у багатьох претендентів на водійські права є бажання прискорити їх отримання і недостатнє антикорупційне виховання. В сукупності це створює ризики»

«Реєстрація транспортних засобів (торгівля чергою на реєстрацію)»

«Відомо, що через співробітників сервісних центрів при оформленні ТЗ занижують ціну автомобіля задля зменшення податків»

«Не зважаючи на цифровізацію багатьох процесів, як от електронна черга, отримання деяких довідок, все одно існує корупційний досвід. Варто зазначити, що все дійсно можна вирішити офіційно, але бажання зробити все швидше породжує корупційні практики»

«ОТК – введено е-протокол, останні зміни до законодавства змусили багато фіктивних станцій техогляду придбати обладнання, але фіктивний ОТК ще не припинено повністю, після воєнного стану має бути введена відеофіксація ОТК»

«За отримання певних номерних знаків може надаватись неправомірна вигода. Окрім цього, за прискорення певних послуг, отримання довідок тощо»

До причин, які сприяють корупції у сервісних центрах МВС, було віднесено *непрозоре призначення керівників та їхня «недобросовісність»*.

«На посади керівників сервісних центрів призначають осіб які вже «неодноразово засвітилися» на вимаганні хабарів, за швидке вирішення питань, пов'язаних з реєстрацією транспортних засобів. Іншими словами для продовження корупційних практик на посади призначають людей з досвідом у цій сфері, призначення не відбувається прозоро»

4. Судова система

Корупція у сфері правосуддя є однією з основних загроз суспільству та функціонування демократичної держави. Судова чесність є основою правової демократичної держави та першою передумовою ефективності та неупередженості судової системи.

«Судова система має бути фундаментом розбудови держави, а по факту, корупція є досить розповсюдженою майже у всіх судових інстанціях»

«Корупція у судовій сфері, як і в будь-якій іншій, носить переважно латентний характер. Проте навіть та кількість випадків ймовірної корупції за участю служителів Феміди дозволяє говорити про те, що це не поодинокі випадки, адже їх лік уже перевищив півсотні справ за останні 7-8 років. Зокрема, чого лише варта історія із затримання вже колишнього голови Верховного Суду Всеволода Князева у справі про 2,7 млн доларів хабаря або викриття одразу чотирьох суддів Київського апеляційного суду на ймовірному хабарі у 35 тисяч доларів»

У процесі опитування респонденти поділилися своїми думками і щодо **сфери судової системи** (у т.ч., виконання судових рішень). До корупційних практик експерти віднесли: *вплив на ухвалення рішень судді, високий рівень дискреції з огляду на вимоги суддівської незалежності, винесення завідомо неправосудних рішень, затягування розгляду справ, а також недостатня прозорість при ухваленні рішень.*

«В судах досить часто складається практика непроцесуальної залежності судді, як від голови суду, так і від «зовнішніх» осіб (політиків, місцевих бізнесменів та ін.). Під час розгляду конкретних справ такі особи впливають на прийняття суддями рішень»

«В судовій сфері надто високий рівень дискреції і надто важко забезпечувати контроль і відповідальність з огляду на вимоги суддівської незалежності»

«Міські ради діють в інтересах бізнесу і потім домовляються з суддями, щоб вони прийняли незаконне рішення. Наприклад міська рада віддала будинок з умовою що там має бути медичний заклад, але потім, за хабар суді зникає обмеження щодо необхідності щоб в цій будівлі був тільки медичний заклад і на цьому місці будують багатоповерхівку. Або коли хабарник попадає в суд, то за останні 8 років в регіонах жодного хабарника середньої ланки і вище не притягнули до відповідальності. Бо такі люди платять суддям, що ті їх виправдали, або спеціально тягнули час, коли вийде час притягання до відповідальності»

«Найбільш поширеними корупційними практиками у судовій сфері був і залишається вплив на ухвалення рішень судді. З останніх прикладів це вплив на ухвалення рішень у справах про адміністративні правопорушення, господарських спорів, кримінальних провадженнях. Є практика шахрайських дій, коли суддя створює враження впливу на інших суддів, але фактично не здійснює цього. Також залишається високий рівень терпимості до корупції. Судді ще не готові активно протидіяти корупційним практикам колег»

«Недостатня прозорість при прийнятті відповідних рішень при розгляді судових справ»

«Поширеними є практики уникнення відповідальності за адміністративні правопорушення, шляхом затягування розгляду справ, зокрема і за сприяння суддів, винесення рішень «за домовленістю»

Крім цього, декілька експертів зазначили про ухвалення неправосудних рішень у податкових спорах.

«Винесення завідомо неправосудних рішень; накладення та скасування арешту на майно; рішення, що приймаються в процесі досудового розслідування (застосування запобіжних заходів тощо); рішення у податкових спорах»

«Одержання неправомірної вигоди за прийняття рішень у судових справах про адмінправопорушення, цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних (особливої уваги потребує прийняття рішень в адміністративних справах щодо скасування податкових повідомлень-рішень та господарських справах)»

5. Військова сфера. Публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю

Серед основних причин поширеності корупції у **сфері публічних закупівель для потреб оборони і національної безпеки, модернізації військової техніки, торгівлі зброєю** ключові експерти назвали такі: *відсутність дієвого контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, поширеність монополій в окремих категоріях закупівель, співпраця з посередниками з метою здійснення розтрати бюджетних коштів, непрозорі витрати, які складно перевірити.*

Погляди респондентів також підтверджуються і гучними корупційними скандалами у сфері оборонних закупівель у 2023–2024 роках. Питання ефективних витрат оборонного бюджету в сьгоднішніх реаліях є життєвоважливим для українського суспільства і потребує негайного вирішення.

«1) Закупівля спецекспортерами зброї, боєприпасів не найкращої якості за відкат з боку постачальника. Перевірити часто не є можливим; 2) Співпраця з агентами – посередниками в

умови роботи з якими закладається інтерес; 3) Непрозорі витрати на логістику зброї; 4) Закупівля + подальше недопостачання / постачання; 5) Завищення ціни закупівлі»

«У НЕзбройних закупівлях міноборони вдалось суттєво знизити корупцію завдяки їх поверненню у Прозорро. У збройних закупівлях потрібно ще багато кадрових змін і реформ для впевненості у зменшенні корупційних практик»

«Наявність корупційних практик пов'язана з безпрецедентним рівнем фінансування при послабленні контролю (в тому числі незалежного парламентського). Поширеність монополії в окремих категоріях закупівель підсилюється критичною важливістю здійснення закупівель і призводить до ухвалення неефективних рішень. Відсутність надійних запобіжників (наприклад, у вигляді дієвих наглядових рад і систем комплаєнса в ДП, що виступають операторами процесів) також зменшує стійкість до зловживань»

«Отримання неправомірної вигоди від суб'єктів господарювання під час проведення закупівель тилового призначення. Використання фірм-прокладок для здійснення розтрати бюджетних коштів під час закупівлі зброї»

Якщо на початку повномасштабної війни корупція була «не на часі» як чинник, що роз'єднує суспільство, то вже через рік вона сприймається як топова загроза, яка чітко корелюється з безпекою та здатністю держави вистояти і перемогти у війні.

Серед наявних корупційних практик у **військовій сфері** (використання та розпорядження нерухомим майном і землями, паливно-мастильними матеріалами, питання призову, просування військовослужбовців по службі, забезпечення їх житлом) експерти назвали такі: вирішення питань щодо непроходження військової служби (у т.ч., під час проходження ВЛК, МСЕК тощо), вирішення питань під час проходження військової служби (надання відпусток, проходження військової служби у більш сприятливому регіоні), нецільове використання та розпорядження майном і землями Міноборони.

«1) МСЕК при проведенні комісії просять кошти за те, щоб написати непридатним військовим відповідний діагноз. Якщо доплати немає - повертають на фронт; 2) Командири відпускають додому 1-2 дні додатково за віддяку від військового; 3) Знаю про випадок коли за включення до списку на обмін військовополоненими просили гроші, як стверджують, з ОП; 4) Виїзд чоловіків призовного віку за кордон через різні механізми і схеми; 5) Оформлення члена родини як інваліда з подальшим доглядом за ним з боку чоловіка призовного віку»

«Питання призову – це взагалі тотальна корупція: видача «білих білетів» здоровим чоловікам, так звана – «контрольована відстрочка від призову», яка полягає в тому, що в ТЦК та СП просто забувають про людину. Також, «мертві душі» - юридично людина несе службу, отримує заробітну платню з максимальними надбавками, а фактично живе цивільним життям в більш спокійному регіоні держави, а банківська картка знаходиться у того чи іншого командира частини тощо»

«Існують високі корупційні ризики при проходженні ВЛК. При оповіщенні військовозобов'язаних громадян існує суб'єктивний підхід з боку ТЦК та СП»

«Використання та розпорядження нерухомим майном і землями - розповсюджена прихована оренда нерухомого майна, що перебуває в сфері управління Міністерства оборони України»

«Поширеність корупційних практик зумовлена низкою факторів: застаріле і колізійне законодавство, заплутане регулювання, зменшення прозорості і підзвітності, вкорінення злочинних схем»

Окремо було зазначено, що *військові обмежені у своїх діях щодо реагування на прояви корупції*, оскільки це може призвести до проходження військової служби у більш тяжких умовах.

«Мої знайомі з фронту багато говорять про те, що державне паливо до них доїжджає дуже «розбодяжене», що свідчить про корупцію саме на військовій ланці. Так само з кримінальних проваджень відомо про те, як військові логісти беруть хабарі за прийомку продуктів поганої якості по ціні нормальних харчів. Так само багато розмов про вимоги хабарів за переведення з в/ч, однак, нажаль, військові на це офіційно майже не жаліються, оскільки вони дуже легко можуть потрапити в окоп під Авдіївкою, чого бажають далеко не всі»

6. Приватизація підприємств, управління державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50%

У **сфері приватизації підприємств** респонденти не змогли чітко визначити наявні корупційні практики та залишили такі коментарі:

«Незрозумілі правила та контакт посадових осіб з громадянами та бізнесом створює умови для корупційних практик»

«Власне приватизаційні аукціони - прозорі. Невинесення конкретних підприємств на приватизацію може бути пов'язано з корупцією»

Водночас у **сфері управління державними підприємствами та іншими господарськими товариствами з часткою держави більше 50%** (непрозоре призначення керівництва, привласнення, розтрата або заволодіння майном тощо) експерти наголосили на проблемах непрозорого призначення керівників державних підприємств та питаннях укладання контрактів за завищеними / заниженими цінами.

«Призначення керівниками підприємств лояльних до суб'єктів призначення осіб, які виконуватимуть незаконні вказівки. Купівля товарів, робіт, послуг у пов'язаних з керівництвом суб'єктів господарювання за завищеними цінами та відповідно продаж товарів державних підприємств за заниженими. Отримання неправомірної вигоди за укладання контрактів»

«Занижена вартість контрактів, непрозоре призначення керівної ланки»

7. Управління комунальним майном / утримання та використання комунального громадського транспорту

Майно, яке належить державі або територіальній громаді, має використовуватися за цільовим призначенням. Належне управління комунальною власністю є важливою складовою економічного розвитку громади та країни загалом.

Більшість опитаних у **сфері управління комунальним майном** (надання в оренду, контроль використання) підкреслили, що *непрозорі конкурсні процедури* щодо надання комунального майна в оренду, передача в оренду / продаж комунального майна *за заниженими цінами*, а також *неефективне управління* цим майном призводить до поширення корупції у цій сфері.

«Не прозоре, та часто зацікавлене, призначення керівників – проходять люди без досвіду»

«Неефективне управління комунальним майном (невеликі об'єкти в районах міста, об'єкти громадської і культурно-розважальної функції), приховування доходів, доведення до банкрутства з метою ліквідації і реорганізації/продажу. Погано анонсовані конкурси місцевих адміністрацій (районів) на оренду комунального майна, вихід на відкриті конкурси лише об'єктів з мінімальною комерційною привабливістю»

«Непрозорість процедур при наданні в оренду комунального майна»

«Передача майна за заниженою вартістю»

У сфері утримання та використання комунального громадського транспорту експерти також наголосили на *непрозорих конкурсних процедурах* щодо розподілу маршрутів між перевізниками, *непрозору використанні бюджетних коштів* при організації закупівель послуг з обслуговування комунального транспорту. Звернули увагу на корупційних проявах у цій сфері саме у м. Києві (у т.ч., під час *будівництва нових гілок метро та закупівлі вагонів метро*).

«Мертві душі в КП. Завищені ціни. Оплата послуг, які не робилися»

«Непрозорі конкурси місцевої влади (Київ) щодо розподілу маршрутів між перевізниками; тіньові механізми доступу перевізників до співпраці з містом; корупційна складова в небажанні місцевої влади впроваджувати безготівкову оплату в маршрутних автобусах (приватні перевізники). Нелогічне адміністрування місцевою владою (Київ) транспортного парку Київпаstrансу; непрозоре використання транспортних засобів, отриманих містом як гуманітарну допомогу; неаргументовані закупівлі вагонів метро з використанням кредитних програм. Корупція при будівництві нових гілок метрополітену (замовник КП Київський метрополітен)»

«Непрозорість використання коштів місцевих бюджетів при плануванні закупівлі послуг на обслуговування транспортних засобів»

«Нецільове використання бюджетних коштів»

8. Контроль і нагляд за господарською діяльністю (Державна податкова служба України, архітектурно-будівельний контроль, Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд тощо) / діяльність Антимонопольного комітету України

Наповненість бюджету країни напряму залежить від ефективності податкової політики, її прозорості та простоти. У сучасних складних економічних умовах важко переоцінити важливість такої політики, оскільки будь-які дії у напрямі удосконалення податкової системи та позбавлення її корупційних проявів можуть призвести до позитивних економічних зрушень та покращення добробуту громадян.

У сфері нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів експерти зазначили про такі корупційні ситуації: *блокування податкових накладних, зупинення їх реєстрації, нефіксація порушень податкового законодавства під час перевірок тощо.*

«Надання недоброчесними посадовими особами «платних послуг» із підготовки та подання податкової звітності; приховування за «винагороду» порушень податкового законодавства, встановлених під час проведення камеральних, фактичних та документальних перевірок»

«Недоотримання коштів у бюджет у зв'язку із махінаціями із акцизами (підакцизними товарами) і т.д.»

«Приходять разом з держпраці, шукають і знаходять помилки, на місці вирішують які з помилок показувати, а які можуть бути уникненні. Частково проблема зменшилася за рахунок електронних даних, які централізовано збираються системою, і де порушення вже не можна виправити»

«Сфера блокування податкових накладних: непрозора робота системи автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних / розрахунків коригування критеріям оцінки ступеня ризиків (СМКОР) на користь «ручного режиму» регулювання; необґрунтоване зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування; неврахування таблиць даних платника ПДВ; невиконання судових рішень щодо реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування; наявність корупційних факторів у роботі комісій податкових органів регіонального рівня після зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування»

Оцінюючи **сферу архітектурно-будівельного контролю**, респонденти висловили різні думки. Зокрема, підкреслили наявність корупційних ризиків під час *введення об'єктів будівництва в експлуатацію, видачі містобудівних умов та обмежень, отримання дозвільних документів* та інше.

«Є інформація про введення в експлуатацію об'єктів за гроші»

«З метою збільшення прибутку, виконавець підряду використовує більш дешевші матеріали або невідповідної якості, або в актах виконаних робіт зазначаються скриті роботи, які не проводились, на що архітектурно-будівельний контроль «закриває очі»

«Корупційні ризики на рівні видачі містобудівних умов не знято, процедуру не цифровізовано, якщо чиновник порушує закон при видачі МУО, то відсутня швидка апеляційна процедура, а суд є затратним як часу / коштам / людським ресурсам і також, з огляду на проблеми судової гілки, не гарантує справедливого розгляду. Тому попри певні зміни корупція перенесена здебільшого на початковий рівень – видача МУО, а місцеві органи чинять спротив щодо подальших змі, аби якомога більше зберегти вплив на дану сферу»

«Погодження відповідних дозвільних документів за плату»

«Сфера ліцензування господарської діяльності з будівництва об'єктів та контролю за дотриманням ліцензійних умов»

Контроль та нагляд з боку держави за діяльністю господарюючих суб'єктів, за дотриманням ними норм і приписів законодавства, правил та стандартів, якістю виробленої продукції та наданих послуг є одним з важливих заходів у реалізації завдань та функцій держави, основною метою якого є захист життя і здоров'я людини, навколишнього природного середовища.

Однією з першочергових проблем, що породжує корупцію, на думку експертів, у **сфері контролю і нагляду за господарською діяльністю** (*Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд, сертифікація, стандартизація, метрологія тощо*) ще й досі залишається *недосконалість нормативно-правової бази*. Проведення перевірок суб'єктів господарювання в Україні має під собою доволі *складне правове підґрунтя*. У зв'язку з чим експерти висловили думку, що саме у цій сфері ініціаторами хабарів частіше виступають саме представники бізнесу.

Також респонденти окреслили і питання корупції під час *пожежного нагляду* та реалізації державної політики у сфері *охорони праці*, поскаржилися на *відсутність реального контролю за забрудненням* навколишнього природного середовища.

«Наприклад, пожежний нагляд – роботи, пов'язані з приведенням приміщень до відповідних норм виконуються СГД, які контролюються посадовцями ДСНС. Також, певні АЗС, бізнес-центри та торгові центри, які на 100% не відповідають пожежній безпеці, на постійній основі надають неправомірну вигоду співробітникам ДСНС. Окрім цього, при проведенні перевірок та виявленні правопорушень, деякі можуть не зазначатися в актах перевірки тощо»

«Національне агентство з акредитації України – затягують розгляд заяв, уповноваження тривають до 9 місяців. Департамент технічного регулювання Мінекономіки тисне на бізнес в процесі надання уповноваження для випробувальних лабораторій. Є ряд скарг на Кабмін за останні роки, однак реакції ніякої»

«Поки перевірки суб'єктів господарювання під мораторієм – ситуація краща. Зараз - Держпраці – штрафи або можливість відкупитися від них за півціни. У будь-якому бізнесі можна знайти щось, до чого можна причепитися. Жоден бізнес сьогодні, особливо малий і середній, для того щоб вижити не може жити 100% по закону. Якщо усіх оформити на роботу і оплатити ринкову офіційну ЗП + податки - можна закритися одразу. Ці структури приходять і знаходять помилки, далі штраф чи перемовини де бізнес САМ ініціює хабар, аби не влетіти в штраф. Пожежна - законодавчі вимоги заплутані і надмірні. Наприклад, перевірка замірів спротиву має здійснюватися 1 р/рік або 2 р/рік або 1 р/ на 2 роки (суперечливі норми різних документів)»

«Порушення при здійсненні перевірок суб'єктів господарювання: недосконалість методик нарахування збитків та їх недієвість, як результат; застаріле обладнання, що дає змогу «в ручному режимі» надавати викривлені дані щодо результатів лабораторних аналізів; недосконалість законодавства, що дає змогу уникати реальної відповідальності порушниками (а сприяння посадових осіб); відсутність реального контролю за викидами, забрудненнями, вирубками і скидами в режимі реального часу; відсутність реальної системи моніторингу та інші»

Економічна конкуренція є стимулом інноваційних процесів, сприяє витісненню з виробництва неефективних підприємств, раціональному використанню ресурсів, запобігає диктату виробників-монополістів. Здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів є одним із основних завдань Антимонопольного комітету України (АМКУ).

Оцінюючи **сферу діяльності Антимонопольного комітету України** респонденти зазначили такі корупційні ситуації: вимагання неправомірної вигоди за *нефіксацію та ігнорування виявлених порушень*, за *розгляд / відхилення скарг щодо результатів тендеру, затягування строків розгляду скарг* тощо. Водночас було зазначено припущення, що у зв'язку із мінімальним фізичним контактом представників бізнесу із посадовими особами АМКУ випадки корупції порідшали.

«Вимагання посадовою особою хабаря у представників комерційних структур, щоб проігнорувати виявлені в них порушення антимонопольного законодавства і не вживати щодо них адміністративних санкцій»

«Комісія відхиляє скарги СГД на користь сторони, яка виграла той чи інший тендер, шляхом корумпованої домовленості, за сплату певного відсотку від суми тендеру переможцем торгів. І навпаки, якщо певна фірма, яка повинна була стати переможцем торгів, але з якихось причин не перемогла, АМКУ приймає скаргу та з формальних причин визнає торги такими, що мали порушення тощо»

«Порушення та затягування строків розгляду, винесення незаконних рішень»

«Зрідка траплялась інформація про неповністю опрацьовані скарги, відсутність повноцінного аналізу ситуації що викликає у підприємців недовіру до структури»

«У даній сфері майже відсутній фізичний контакт працівників АМКУ із працівниками суб'єктів господарювання, всі перевірки, дослідження та розгляди заяв чи справ проводяться документально у форматі запит-відповідь, що зменшує можливість корупції, також в АМКУ багаторівнева ієрархія працівників, тобто документи проходять через велику кількість працівників та керівництва і тому у разі якщо хтось з цього ланцюжка задумає вчинити якісь неправомірні дії, інші це зможуть виявити...»

«Фактичне уникнення з під санкцій монополістів (сфера енергетики)»

9. Публічні закупівлі, державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель

У сфері публічних закупівель робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення експерти мали схожі думки щодо наявних корупційних практик. А саме завищення цін / очікуваної вартості на закупівлю товарів / послуг, вимагання «відкатів», дискримінаційні умови при проведенні закупівель, відсутність відкритої конкуренції між постачальниками товарів / виконавцями робіт і послуг та наявність певної монополії на ринку будівництва та ремонту автомобільних доріг створюють корупційні ризики і призводять до зниження ефективності використання публічних коштів та їх надмірні витрати.

«Вимагання відкатів»

«Встановлення дискримінаційних вимог, що призводить до суттєвого обмеження конкуренції»

«Змова при закупівлях, імітація конкуренції, дискримінаційні умови при проведенні закупівель, завищення очікуваної вартості закупівель шляхом формування завідомо неправдивих / завищених показників вартості витрат товарно-матеріальних цінностей, робіт з подальшим складенням експертних висновків»

«Методика ціноутворення робіт в дорожній галузі НЕ передбачає обов'язкової публікації цін на будівельні матеріали. і недобросовісні замовники цим користаються»

«Низький рівень конкурентоспроможності серед учасників процедур закупівель»

«Під приводом змін щодо усунення проблем з виконання договорів у сфері будівництва та ремонту автомобільних доріг встановлюється можливість замовнику на власний розсуд обирати контрагентів при здійсненні закупівель високовартісних товарів та послуг»

«Ринок поділений між декількома підприємствами і має ознаку картелів»

«Тендери під окремі компанії за завищеними цінами»

Майже аналогічні корупційні практики були названі експертами і при оцінюванні **сфери публічних закупівель робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних**

проектів (модернізація / реконструкція авіаційної, залізничної, портової інфраструктури, закладів соціальної сфери тощо): завищення цін / очікуваної вартості на закупівлю товарів / послуг, вимагання «відкатів», дискримінаційні умови при проведенні закупівель, необ'єктивність та упередженість у визначенні переможців тендерів, корупційні зловживання шляхом укладення прямих договорів.

«Завжди закладається відсоток для завищених цін для розтрати, а також хабарі на правоохоронні органи та замовників»

«Завищена очікувана вартість закупівлі, занадто короткі строки на подання пропозицій, відсутність легального права замовника відмінити торги у разі отримання лише однієї тендерної пропозиції»

«На етапі проектування вже відомо, хто буде будувати. Наш аналіз показує що ціни завищені на 30-50% відносно ринкових в таких роботах. Тобто замовник і бізнес напочатку все обговорюють, а тільки після цього оголошують це в прозорро»

«Навмисне включення до умов тендерів дискримінаційних умов та умов, що обмежують конкуренцію. Необ'єктивність та упередженість у визначенні переможців тендерів»

«Поширені корупційні практики: можливість подання тендерних пропозицій за ціною, вищою за очікувану вартість; зловживання закупівлями через електронний каталог; застосування «штучних перепон» у закупівлях для надання переваги необхідному учаснику; корупційні зловживання шляхом укладення прямих договорів; неможливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності замовників під час проведення спрощених процедур закупівель; інші (нецінові) критерії оцінки пропозицій як інструмент зловживання»

«При реалізації великих проєктів, бенефіціарами отримання неправомірної вигоди (корупційні ризики) пов'язані з високопосадовцями або з їхніми родичами. Окрім того, існує досить видима пов'язаність зі збагаченням родичів посадових осіб»

«Відкати»

Також респондентам було запропоновано висловили свої думки і щодо наявності корупційних практик у **сфері державного регулювання та контролю у сфері публічних закупівель** (моніторинг та перевірка закупівель, контроль фінансових та господарських операцій). Експерти поскаржилися на неефективність моніторингу процедур закупівель з боку Державної аудиторської служби України (ДАСУ) та відсутність дієвого механізму щодо його здійснення, на дискреційні повноваження посадових осіб, уповноважених здійснювати контроль за публічними закупівлями, під час вибору об'єктів моніторингу, а також зазначили про вплив на посадових осіб ДАСУ щодо непритягнення порушників у сфері публічних закупівель до відповідальності.

«Відсутність дієвого механізму щодо здійснення моніторингу відповідних закупівель»

«ДАСУ. яке має контролювати закупівлі, за останні 4 роки нікого не притягнуло до відповідальності. Наприклад, щоб штраф сплатив керівник або закупівельник великого КП або департаменту. Або щоб поліція на основі документів ДАСУ притягнула до відповідальності когось з великих замовників. ДАСУ притягає до відповідальності людей в маленьких селах, все інше це – тільки піар. Замовник в якого ДАСУ знаходить порушення, фінансово стимулює представників ДАСУ і вони або кажуть порушення виправлено, або не вживають дій для притягання порушника до відповідальності. (наприклад роблять помилки в протоколі, або не складають протокол)»

«Держаудитслужба неефективно здійснює контроль над закупівлями. Державні органи зловживають на закупівлях та отримують відкати на завищених торгах»

«Моніторинг не дає жодних результатів та фактично не є підставою для перегляду прийнятих рішень»

«Найбільш поширені корупційні практики: вплив посадових осіб під час моніторингу та перевірки закупівель, контролю фінансових та господарських операцій або інших осіб на результат документування виявлених порушень законодавства, контроль за дотриманням якого віднесено до компетенції органів державного фінансового контролю»

«Суб'єктивність контролерів під час перевірок, велика дискреція контролерів щодо вибору об'єктів моніторингу та перевірок, недостатнє врахування практики рішень Органу оскарження та судової практики зі спірних питань інтерпретації законодавства»

10. Земельні відносини, землеустрій

Найпоширенішими корупційними практиками у **сфері земельних відносин, землеустрою** (безоплатна приватизація, розробка та затвердження інших проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок тощо) експерти визнали прийняття рішень про надання земельних ділянок державної та комунальної власності у власність або користування (у т.ч., оренду), зміну їх цільового призначення тощо.

Також опитувані поділилися своїми думками щодо *непрозорого призначення* керівників державних підприємств та установ, які мають у власності земельні ділянки. Звернули увагу і на *недобросовісну діяльність приватних землевпорядних компаній*, які дуже часто виступають посередниками у наданні неправомірної вигоди посадовцям за вирішення земельних питань.

«Депутати місцевих рад продають усі рішення рад або за гроші ,або за обмін «послугами». Земельні кадастри приховані, перевірка того, що в них вноситься з боку громадськості неможлива. Приватні землевпорядні компанії до своїх послуг додають суми хабарів і таким чином надають комплексну послугу: розробка + оформлення проекту землеустрою + усі дозволи на це, внесення в кадастр тощо»

«На посади у державні підприємства, де є земля (НААН, передані до ФДМУ, ДП Конярство, МінаПК) за грошову винагороду 50-200 тис доларів призначається потрібна людина. Також за можливість обробітку землі державних підприємств плавлять по 100-150 доларів за гектар неправомірної вигоди керівництву вищевказаних юридичних осіб, нардепам, тощо»

«Приховане заволодіння державними (комунальними) земельними ділянками через відведення їх на інших осіб та передача в оренду державних земель під приводом користування сумнівними об'єктами нерухомості»

«Хабарі при прийнятті рішень щодо надання земельних ділянок державної та комунальної власності у власність або користування, зміну цільового призначення земельних ділянок»

11. Природні ресурси (лісове, мисливське, рибне, водне господарство; надання дозволів та видобування корисних копалин)

Загалом у сфері природних ресурсів респонденти були небагатослівні. Можливо, це пов'язано із обмеженою обізнаністю та практичним досвідом у відповідній сфері.

У **сфері лісового господарства** (заготівля і реалізація деревини, лісовідтворення) респонденти зазначили про надання дозволів із порушенням відповідних процедур та звернули увагу на незаконну вирубку лісів та неефективність Державної екологічної інспекції України у цьому питанні.

«Надання дозволів з порушенням процедури»

«Продовжується незаконна вирубка лісів, а Держекоінспекція вибірково підходить до звернень екологів та фактично дозволяє такі вирубки (закриває очі на них), не взаємодії з громадськістю, надає дозволи без попередніх екологічних висновків оцінки впливу на довколишнє середовище»

У **сфері надання дозволів та видобування корисних копалин** (нафта, газ, вугілля, бурштин, граніт, пісок тощо) експерти також зазначили, що корупційні практики у цій сфері пов'язані саме із наданням / отриманням дозволів.

«На сьогодні не впевнена, чи можу говорити про цю сферу, але інформація до 2022 р. свідчить про те, що такі практики були і вони полягали у тому, що відповідні дозволи могли отримати лише люди, пов'язані з посадовими особами (депутатами тощо)»

«Надання дозволів з порушенням процедури»

У **сфері використання інших природних ресурсів** (мисливське, рибне, водне господарство) респонденти також згадували про надання дозволів із порушенням відповідних процедур, а також акцентували увагу на низькому рівні заробітної плати інспекторів у галузі забезпечення екологічного захисту, що, своєю чергою, стимулює корупційні прояви з їх боку.

«Низький рівень заробітної плати інспекторського складу, провокує намагання отримання неправомірної вигоди від користувачів відповідними ресурсами - недотримання відповідними міністерствами термінів затвердження лімітів на використання ресурсів»

«Надання відповідних дозволів з порушенням процедури»

12. Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення

Аналізуючи **сферу послуг з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення**, крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками, експерти відзначили високі корупційні ризики в ній, пов'язані із складністю процедури підключення / приєднання до цих систем та відсутністю єдиних унормованих правил. Також описали корупційну практику, пов'язану із визначенням точки підключення до комунальних мереж.

«Підключення нових об'єктів до вказаної інфраструктури має високі корупційні ризики через складність самої процедури, відсутність єдиних правил та неготовність фактично нової інфраструктури до нових потужностей, що в результаті спричинює корупцію зі сторони обох учасників правовідносин»

«Проходження процедури погодження проектів»

«Умисне визначення точки підключення дуже далеко від об'єкта, який потрібно підключити, і обґрунтовуючи це відсутністю технічної можливості і це дуже дороговартісно, а потім за певних умов наближається ця точка підключення і знаходиться нова технічна можливість»

13. Освіта (дошкільна освіта, початкова та середня школа, вища освіта)

У **сфері закладів вищої освіти** респонденти поділилися такими поширеними корупційними практиками, як надання хабарів *під час вступу до закладу вищої освіти, переведення з контрактної форми навчання на бюджетну, за складання іспитів / заліків, нарахування балів під час написання кваліфікаційних робіт та їх захисту.*

«Захист наукових робіт»

«Можуть мати місце непрозорі процедури переведення студента з контрактної форми навчання на бюджетну. Питання нарахування балів, які додаються до успішності, та створюється рейтинг студентів-бюджетників. Також питання отримання дозволів на навчання за індивідуальним графіком, дозволу на навчання закордоном за обміном тощо»

«На рівні вищої освіти у багатьох ВНЗ склалася ситуація, що студенти або змушені платити за екзамени/сесії або самостійно пропонують неправомірну вигоду викладачам»

«Написання кваліфікаційних робіт за здобувачів освіти і сприяння їх захисту; отримання неправомірної вигоди за складання заліків та іспитів»

«У закладах вищої освіти досить поширеним залишається непотизм (просування по академічній кар'єрі «своїх»), після внесення змін до Закону «Про запобігання корупції», якими було уточнено поняття посадової особи публічного права, до ЗВО повернулася практика, коли керівник підрозділу (кафедри, факультету) суміщає посаду у себе в підрозділі, залишається поширеною практика виконання академічних робіт на замовлення. В багатьох галузях знань залишається непрозорою система підсумкової атестації здобувачів вищої освіти»

Окремо експерти зазначили, що рівень корупції у цій сфері став більше у зв'язку із попитом військовозобов'язаних чоловіків отримати рівень освіти, який є вищим за раніше здобутий. Водночас є і позитивні зміни, пов'язані із запровадженням Єдиного вступного іспиту, який, на думку експертів, зменшив можливість проявів корупції у сфері.

«Враховуючи аналіз звернень громадян та скарг, «корупція» у ЗВО проявляється періодично (зазвичай під час підсумкових заходів контролю навчання) та пов'язана із хабарництвом окремих посадових осіб ЗВО, не носить загальний характер та не є поширеною корупційною практикою»

«Купівля оцінок, іспитів (крім спеціальностей, в яких застосовується технологія ЗНО), ЄДКІ та ЄФВВ на сьогодні поширені недостатньо. ЄВІ зараз застосовується щодо більшості спеціальностей, тому можливість корупції в даному питанні суттєво зменшились»

«Питання вступу досі залишається найбільш болючим. Зважаючи на попит на навчання в ЗВО серед чоловіків 18-60 років, корупції стало більше в цій сфері»

Оцінюючи **сферу початкової та середньої школи**, респонденти одноголосно зауважили питання, пов'язані із *придбанням для закладу освіти необхідних побутових речей, привітанням вчителів, зборами до фондів класу тощо.* Також експерти зазначили про корупційні практики, пов'язані із *репетиторством, оцінюванням учнів та прийомом до першого класу.*

«Враховуючи аналіз звернень громадян та скарг, «корупція» у цій сфері проявляється точково та носить побутовий характер, пов'язана із придбанням необхідних для закладу освіти побутових речей та обладнання, святкових подарунків працівникам закладів освіти тощо»

«Купівля оцінок, необ'єктивне оцінювання»

«Питання прийому до 1-го класу автоматизоване, а будь які додаткові виплати – це наслідок «радянського» виховання батьків»

«Проблема зарахування дитини до першого класу в школу. Часто цей процес не є прозорим, а батьки змушені шукати інші школи, а не ті, де б вони хотіли, щоб дитина навчалась. Також досі залишається практика подарунків для вчителів, збори коштів для фондів школи (класів), які не завжди є прозорою системою формування додаткових коштів для підтримки школи (класу). Я також чув про репетиторство, яким практикують вчителі. Дитина, яка ходить до вчителя на додаткові заняття, має потім вищі оцінки, аніж інші діти, які не ходять на репетиторство»

Вирішення питань *зарахування до дитячих садочків*, особливо у великих містах, з міркувань експертів, є основною корупційною проблемою у **сфері комунальних дитячих садочків**, а самі корупційні прояви у цій сфері мають більш точковий побутовий характер.

«Знаю, що записати дитину в садочок, необхідно з першого дня її народження, щоб до 3 річного віку в садочку з'явилося місце. Можливо, ця проблема вже вирішена, але тут був завжди простір для корупційних практик і відповідно зловживань з боку дошкільних закладів»

«Питання, пов'язані із зарахуванням та перебуванням у дитячому садочку, врегульовані нормативно. Враховуючи аналіз звернень громадян та скарг, «корупція» у дитячих садочках є точковою та носить побутовий характер»

«Прийом у садочки автоматизований, будь-які виплати з боку батьків - наслідки «радянського» виховання»

«У великих містах попит високий, в решті країни – ні»

14. Державна та комунальна медицина (медичні послуги). Закупівля медичного обладнання та лікарських засобів

У системі цінностей, якими дорожить будь-яка цивілізована нація, особливе місце відводиться здоров'ю людей. **Сфера державної та комунальної медицини (медичні послуги)** протягом останнього часу зазнала значного реформування, що, на думку експертів, посприяло зменшенню корупційної складової у цій сфері, особливо на рівні первинної медичної допомоги. Однак на рівні *вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги корупційні практики* ще й досі залишаються. Крім цього, залишаються такі питання, як *виділення приміщень у закладах охорони здоров'я для аптек, непрозоре призначення керівників закладів охорони здоров'я на посади та вплив на цих осіб.*

«Виділення приміщень ЗОЗ для аптечних та інших закладів особам, наближеним до керівництва; Розподіл адміністративних видатків всередині ЗОЗ, що здійснюється із наданням преференцій наближеним до керівництва особам (зловживання службовим становищем); Вплив політичних суб'єктів регіону на керівництво ЗОЗ з метою отримання неправомірної вигоди (призначення на посади керівників ЗОЗ наближених до політичних суб'єктів осіб, що робить таких керівників залежними від органу управління – місцевої ради або іншого);

Зловживання із закупівлями послуг на ремонт обладнання / ремонтні роботи для отримання неправомірної вигоди завдяки сприянню переможцю тендеру за попередньою змовою»

«Періодично надходить інформація, що лікарі проводять певні лікувальні заходи за гроші, це стосується «вторинки»

«Після започаткування нової системи фінансування надання медичних послуг у 2017 році, створення НСЗУ, програми медичних гарантій, випадки корупції при наданні медичних послуг є поодинокими, і пов'язані, в першу чергу, з необізнаністю громадян щодо своїх прав та дотриманням «радянської» традиції щодо «віддячення» лікарю»

«Після реформи «первинки» суттєво зменшились дрібна корупція, поширені приховані платежі на «вторинці», отримання плати за безкоштовні послуги з ПМГ»

У сфері закупівель медичного обладнання та лікарських засобів респонденти зауважили *вузькопрофільність ринку у сфері цих закупівель та, відповідно, високу можливість корупції під час складання тендерних умов. Також було зазначено, що корупція більше поширена саме на регіональному рівні.*

«Все медичне обладнання закуповується у посередників, фірми які завозять в Україну обладнання, їх просто не допускають до торгів»

«Отримання від суб'єктів господарювання неправомірної винагороди під час процедур закупівель»

«Прописуються відповідні тендерні умови під час закупівель. Оскільки ринок вузькопрофільний, власного виробництва не має, кількість постачальників і виробників обмежена та мають свою специфіку, дуже легко прописати умови тендеру»

«Як експерт щодо корупції у сфері охорони здоров'я, хочу зауважити, що рівень корупції у цій сфері залежить від рівня ухвалення управлінських рішень. Так, на рівні ДП МЗУ та МОЗ корупція у цій сфері майже відсутня, проте на рівні регіональних закупівель та закупівель окремих медичних установ, корупція дуже поширена»

15. Надання адміністративних (органи влади / ЦНАП / «Дія Центри») та соціальних послуг / допомог різним категоріям громадян

Експерти залишили небагато коментарів щодо цієї сфери, можливо, це пов'язано із незначною корупцією у цій сфері та/або непроведенням останнім часом аналізу корупційних практик у ній.

У сфері соціальних послуг та допомог (оформлення, виплати) різним категоріям громадян експерти зазначили, що *корупційні практики малопоширені і стосуються лише виплат.*

«Малопоширені корупційні практики»

«Надання відповідних виплат за додаткову плату»

«Надходять скарги щодо затримки видачі матеріальної допомоги. Але це може бути пов'язано із відсутністю держ. фінансування»

Аналогічну оцінку отримала і **сфера діяльності центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) / «Дія Центрів»** (реєстрація місця проживання, актів громадянського стану, оформлення права власності на нерухомість, видача паспортних та інших документів, довідок,

реєстрація бізнесу тощо). Респонденти зауважили позитивні зміни щодо цифровізації адміністративних послуг та висловили припущення, що корупційні ситуації можуть бути пов'язані лише із «прискоренням» їх отримання.

«Позитивний вплив цифровізації»

«Послуги, що надаються ЦНАП, мають високий попит у населення. Життєві обставини можуть підсилювати необхідність отримання послуги: терміновість отримання довідки, зміни місця реєстрації, оформлення паспорта чи вклейки фото в паспорт (25, 45 років), зміна права власності і т.і. Одним з порушень доброчесності може бути отримання подарунків від відвідувачів ЦНАП за сприяння позитивного розгляду, «прискорення» отримання адміністративної послуги тощо»

Про корупційні ситуації, пов'язані із «прискоренням» отримання адміністративних послуг або за їх отримання з порушенням певних процедур (наприклад, без особистої заяви), експерти зазначили й у **сфері надання адміністративних послуг**, крім тих, що надаються через центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) / «Дія Центри» та сервісні центри МВС.

«Типовим прикладом цього виду корупції є ситуація, коли особа пропонує посадовій особі неправомірну вигоду за «прискорене» отримання документів або передачу документів без достатніх підстав чи всупереч існуючим процедурам (без особистої заяви, без належної процедури, без дотримання певних кроків)»

16. Гуманітарна допомога

З початку широкомасштабного вторгнення РФ на територію України в державі постала нагальна проблема забезпечення гуманітарною допомогою військових та цивільного населення, зокрема вимушених внутрішньо переміщених осіб. Задля допомоги Україні об'єдналися як самі українці: волонтери, громадські організації, благодійні фонди, небайдужі громадяни, так і міжнародна спільнота. Але, на жаль, і у цій сфері є корупційні прояви.

Під час аналізу **сфери гуманітарної допомоги** у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України респонденти назвали питання *непрозорого розподілу* гуманітарної допомоги та *відсутність належного контролю* за цим процесом основними корупційними практиками. Також відзначили і корупційну ситуацію щодо *ввезення комерційних товарів під виглядом гуманітарної допомоги*.

«Можливе надання неправомірної вигоди посадовій особі задля отримання переваги у розподілі гуманітарної допомоги»

«1) Ввезення під виглядом гум. допомоги комерційних товарів (прикриття на митниці, прикриття з боку БЕБ) 2) Непрозорий розподіл гум. допомоги на рівні тих, хто її доставляє чи на рівні військових адміністрацій (привласнення гум. допомоги, розподіл між кінцевими отримувачами та постачальниками за принципом 50 на 50)»

«Ввезення товарів з метою продажу, відсутність контролю за отримувачем товарів»

«Гуманітарні люкс-авто, продукти харчування та одяг дорогого сегменту»

«На початку повномасштабної збройної агресії рф в Україні комісія з розподілу гуманітарної допомоги при МСП непрозоро розподіляла кошти на гуманітарну допомогу серед пов'язаних благодійних організацій»

«Неналежний облік гуманітарної допомоги. Явище притаманне усьому світу»

ДОДАТОК 3. ПЕРЕЛІК ЕКСПЕРТІВ, ЯКІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ

Наведено перелік експертів, які взяли участь в опитуванні та надали згоду на публікацію їхніх даних¹

1. «Теоретики» – науковці, аналітики та незалежні експерти (у т.ч., представники вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, аналітичних центрів), які займаються вивченням явища корупції та її форм, теорії та практики запобігання і протидії корупції, пошуком способів удосконалення антикорупційного і пов'язаного з ним законодавства, практики його застосування, а також представники громадських об'єднань, міжнародних організацій, донорів, які протягом останніх двох років надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції, засобів масової інформації, міжнародні експерти, незалежні громадські активісти, які опікуються проблемою корупції в Україні

Організація	ПІБ
Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія»	Хавронюк Микола Іванович
Доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України	Дудоров Олександр Олексійович
Доктор юридичних наук з 2000, професор з 2002, член-кореспондент Національної академії правових наук України (2010)	Навроцький Вячеслав Олександрович
Засновник Школи правового забезпечення протидії злочинності, професор Національної академії прокуратури України; фахівець в галузі кримінального права, кандидат юридичних наук, старший радник юстиції, співавтор сучасного Кримінального кодексу України	Куц Віталій Миколайович
Доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса	Мовчан Роман Олександрович
кандидат юридичних наук; керівник Відділу з питань національної безпеки, оборони, правоохоронної діяльності та боротьби із злочинністю Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України	Попович Віталія Петрівна
Кандидат юридичних наук, адміністративний директор Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції в Україні (ACREC); секретар Громадської ради при Національному агентстві	Білецький Андрій Володимирович
Кандидат юридичних наук, с.н.п. відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, заступник голови правління ЦППР	Тимошук Віктор Павлович
Кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету №1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції	Шехавцов Руслан Миколайович
кандидат політичних наук, завідувач кафедри публічного врядування Київської школи економіки, викладач НАУКМА	Гомза Іван Анатолійович

¹ Прізвище, власне ім'я та по батькові наведені так, як респонденти зазначили в онлайн-анкеті при опитуванні

EUACI	Пресняков Іван Євгенійович
EUACI	Котляр Дмитро Миколайович
EUACI	Комаров Олександр Дмитрович
Консультативна місія ЄС в Україні	Шапка Богдан Володимирович
Консультативна місія ЄС в Україні	Сологуб Олег Володимирович
Міжнародний фонд «Відродження», програма «ДЕМОКРАТИЧНА ПРАКТИКА»	Орловський Олексій Сергійович
ГО «Підтримка діяльності Всеукраїнської Мережі Добросочесності та Комплаєнсу» (UNIC)	Прудко Антоніна
ГО «Підтримка діяльності Всеукраїнської Мережі Добросочесності та Комплаєнсу» (UNIC)	Врублевська Юлія Леонідівна
Член Комітету з питань добросочесності UNIC, виконавчий директор COSA	Верхняцький Павло Володимирович
ГО «Підтримка діяльності Всеукраїнської Мережі Добросочесності та Комплаєнсу» (UNIC)	Білінська Дар'я Олегівна
Наші гроші	Ніколов Юрій Петрович
Наші гроші	Шалайський Олексій Степанович
Цензор.НЕТ	Ніколаєнко Тетяна Володимирівна
Моніторинговий портал Dozorro	Падалка Леся Олександрівна
ІА «Слово і діло»	Новіков Олег Юрійович
Інститут масової інформації	Романюк Оксана
Офіс реформ Кабінету Міністрів України	Мартин Андрій Геннадійович
ГО «Центр політико-правових реформ»	Крапівін Євген Олексійович
ГО «Центр політико-правових реформ»	Смалюк Роман Володимирович
ГО «Центр політико-правових реформ»	Валько Вадим
ГО «Центр політико-правових реформ»	Піскунова Ольга Борисівна
Transparency International Ukraine	Калітенко Олександр Валерійович
Transparency International Ukraine	Січевлюк Наталія Володимирівна
ВО «Автомайдан»	Бутко Катерина Тарасівна
ВО «Автомайдан»	Чижик Тетяна Віталіївна
ГО «Разом проти корупції»	Величко Оксана Володимирівна
ГО «Разом проти корупції»	Серебряков Михайло Михайлович
ГО «Разом проти корупції»	Чернишенко Тетяна
ГО «Разом проти корупції»	Архипська Олеся Ігорівна
ГО «Разом проти корупції»	Кривошея Геннадій Григорович
ГО «Інститут законодавчих ідей»	Богуславець Мартина Петрівна
ГО «Інститут законодавчих ідей»	Рябченко Тарас Олегович
ГО «Інститут законодавчих ідей»	Климосюк Андрій
ГО «Інститут законодавчих ідей»	Рябченко Тарас Олегович
Реанімаційний Пакет Реформ (РПР)	Кириченко Юлія Миколаївна
ГО «Рух ЧЕСНО»	Думанська Віта Петрівна
ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»	Буракровський Ігор Валентинович
ГО «НЕЗАЛЕЖНА АНТИКОРУПЦІЙНА КОМІСІЯ» (ГО «НАКО»)	Мусяка Світлана Сергіївна
ГО «StateWatch»	Леменов Олександр Валерійович
ГО «StateWatch»	Химичук Анастасія Олександрівна
ГО «Центр економічної стратегії»	Вишлінський Гліб Вікторович
Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC)	Чабанна М.В.
Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC)	Куценко Альона Сергіївна
Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC)	Костюченко Тетяна
Ліга антитрасту	Шатковський Олександр Петрович
Аналітичний центр CEDOS	Вербицький Іван Іванович
ГО «Трудові ініціативи»	Сандул Георгій Олександрович

ГО «Інститут розвитку регіональної преси»	Панкратова Людмила Леонідівна
ГО «Платформа громадський контроль»	Селін Денис Вікторович
Чернігівський громадський комітет захисту прав людини	Тарасов Віктор Володимирович

2. «Практики» – представники публічних інституцій, які на загальнодержавному та/або місцевому рівні займаються формуванням та/або реалізацією антикорупційної політики, а також здійснюють досудове розслідування та правосуддя у справах про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення (НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, АРМА, ВАКС, інших державних органів або органів місцевого самоврядування, в тому числі уповноважені особи з питань запобігання та виявлення корупції).

Організація	ПІБ
Комітет ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики	Потураєв Микита Русланович
Комітет ВРУ з питань цифрової трансформації	Крячко Михайло Валерійович
НАБУ	Асанова Людмила Михайлівна
НАБУ	Гура Вадим Вікторович
НАБУ	Токарь Євген Анатолійович
НАБУ	Бойко Василь Миколайович
НАБУ	Шаровецький Руслан Вікторович
НАЗК	Новіков Олександр Федорович
НАЗК	Любченко Ярослав Павлович
НАЗК	Хохич Ігор Михайлович
НАЗК	Калмиков Дмитро Олександрович
НАЗК	Катушинська Ілона
Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА)	Серьогін Станіслав Юрійович
Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА)	Катамадзе Грігол
Бюро економічної безпеки України	Грама Андрій Миколайович
Національна поліція України	Кобець Сергій Васильович
Міністерство аграрної політики та продовольства України	Ковальчук Олександр Юрійович
Міністерство у справах ветеранів України	Мартинюк Дмитро Сергійович
Державне агентство розвитку туризму України	Гончар Яна Олександрівна
Державне агентство розвитку туризму України	Олесків Мар'яна Ігорівна
Державна міграційна служба України	Іванченко Іван Іванович
Державна служба статистики України	Башкіров Сергій Вікторович
Державна служба статистики України	Вернер Ігор Євгенійович
Державна служба якості освіти України	Гаврилюк Максим Михайлович
Державна служба України з питань праці	Галай Анатолій Олегович
Державна прикордонна служба України	Дейнеко Сергій Васильович
Державна регуляторна служба України	Івашкевич Юрій Петрович
Державна інспекція архітектури та містобудування України	Черниш Анна Ігорівна
Державна інспекція енергетичного нагляду України	Герасименко Олександр Олександрович
Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів	Пшеничний Євгеній Віталійович
Державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм України	Новіков Олег Володимирович
Державна екологічна інспекція України	Погодицький Юрій Володимирович
Рахункова палата	Майснер Андрій Васильович
Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей	Ісаєв Олег В'ячеславович

Донецька ОДА	Ставицький Олег Миколайович
Дніпропетровська ОДА	Найденко Олександр Леонідович
Дніпропетровська ОДА	Лисак Сергій Петрович
Закарпатська ОДА	Алмаші Іван Миколайович
Запорізька ОДА	Малашко Юрій Анатолійович
Житомирська ОДА	Хабчук Олег Матвійович
Житомирська ОДА	Федько Олександр Олександрович
Кіровоградська ОДА	Омельяничук Людмила Миколаївна
Луганська ОДА	Малиновський Станіслав Юрійович
Львівська ОДА	Мерйо Ольга Романівна
Сумська ОДА	Коробейник Володимир Олександрович
Херсонська ОДА	Яцик Вадим Миколайович
Хмельницька ОДА	П'ятницький Андрій Васильович
Вінницька обласна рада	Ніколаєвський Ярослав Валерійович
Івано-Франківська обласна рада	Головатюк Людмила Дмитрівна
Кіровоградська обласна рада	Ткаченко Наталя Олексіївна
Львівська обласна рада	Собенко Іванна Миколаївна
Харківська обласна рада	Погуляєва Томіла Володимирівна
Запорізький апеляційний суд	Белка Валерій Юрійович
Івано-Франківський апеляційний суд	Гриновецький Богдан Михайлович
Північний апеляційний господарський суд	Хрипун Олег Олексійович
Херсонський апеляційний суд	Коровайко Олександр Іванович